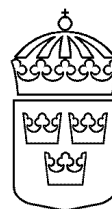

Riksdagens protokoll 1999/2000:85

Fredagen den 24 mars

Protokoll
1999/2000:85

Kl. 9.00 – 13.01

1 § Meddelande om information från regeringen

Tredje vice talmannen meddelade

att *tisdagen den 28 mars kl. 14.00* skulle miljöminister Kjell Larsson lämna information om de lokala investeringsprogrammen – sammantagen effekt av beslutsomgång 1998, 1999 och 2000,

att *torsdagen den 30 mars omkring kl. 15.00* skulle försvarsminister Björn von Sydow lämna information beträffande ubåtsfrågan och

att *onsdagen den 5 april kl. 9.00* skulle statsminister Göran Persson lämna information om EU-toppmötet i Lissabon.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motion

1999/2000:Fi10 till finansutskottet

3 § Vissa energipolitiska frågor

*Vissa energipolitiska
frågor*

Föredrogs

näringsutskottets betänkande 1999/2000:NU15

Vissa energipolitiska frågor.

Anf. 1 OLA KARLSSON (m):

Fru talman! Så är det dags för årets motionsslakt på det energipolitiska området. Det är lätt att summera denna motionshantering: avslag, avslag, avslag. Majoriteten sitter fast i 1997 års energipolitiska beslut utan att våga se på de omvärldsförändringar som sker, utan att våga se avregleringens effekter, utan att våga se de ytterligare utsläpp som sker och utan att våga se effekterna på svensk industri, för svenska hushåll och för svensk miljö.

Ett annat sätt att uttrycka det, fru talman, är att säga ”120 kilo i sekunden”. Så går takten när vi åter tar steget in i det fossilbränsleberoende samhället. Med 120 kilo i sekunden ökar utsläppen av koldioxid sedan Barsebäck 1 stängdes. På den avreglerade och sammankopplade nordeu-

ropeiska elmarknaden ersätts kärnkraft definitionsmässigt med fossilkraft. Det är kolkondens som står för den allra största delen.

120 kilo i sekunden ökar utsläppen med, och därmed belastningen inte bara på Sveriges miljö utan också på den globala miljön. Det känns lite märkligt och konstigt att vi nu åter tar stegen in i fossilsamhället, när debatten de senaste 20 åren – kanske t.o.m. de senaste 30 åren – har handlat om hur vi ska ta stegen bort från fossilberoendet. Vi kan nu konstatera att vi i praktiken går tillbaka in i fossilberoendet.

På den avreglerade och sammankopplade elmarknaden kan vi konstatera att marknadspriserna på råkraft har sjunkit kraftigt. Vi får en ungefärligen likartad prisnivå över hela Nordeuropa. De fördelar som svensk industri möjligen hade tidigare av god tillgång på billig el håller nu på att ersättas med ungefär samma priser som för övrig nordeuropeisk elintensiv industri.

I och med de allt lägre råkraftspriserna kan vi i Sverige i praktiken enbart ägna oss åt att stänga av svensk kraftproduktion och säkra svenska kärnkraftverk, om man nu vill det från majoritetens håll. Vi kan inte tvinga fram ny produktion. Vi kan knappt med de kraftpriser vi har motivera någon att bygga nya anläggningar. De biobränsleeldade kraftvärmeverk som skulle ersätta delar av Barsebäck 1 och 2 lyser med sin frånvaro. Vindkraften är marginell. Andra tillskott är också marginella. De alternativ som återstår är i praktiken import av tysk, dansk, polsk och rysk kolkraft eller rysk kärnkraft.

Det finns också skäl att med viss beklagan konstatera att den folkomröstning som ägde rum för 20 år sedan nu i praktiken är kastad på historiens sophög. Inför folkomröstningen talades det om att den svenska kärnkraften skulle användas så länge det var möjligt i avvaktan på att förnybara energikällor blir tillgängliga och av hänsyn till behovet av elektrisk kraft för att upprätthålla sysselsättning och välfärd.

Vi ser i dag att de alternativa – de förnybara – energikällorna i realiteten inte är tillgängliga. Ändå väljer majoriteten att avveckla våra säkra, miljövänliga och relativt billiga kärnkraftverk.

Effekten blir osäkerhet för den elintensiva industrin och osäkerhet för de hundratusentals människor som runtom i vårt land jobbar i den elintensiva industrin. Det kan möjligen sägas vara ett uttryck för det socialdemokratiska kretsloppstänkandet att vi först ska försäkra villkoren för industrin och sysselsättningen i stora delar av vårt land, för att därefter kompensera genom regionalpolitiska åtgärder. Det är inte rätt kretslopp. Det är fel på alla tänkbara sätt.

Vi kan också konstatera att den energipolitik som majoriteten driver innebär en gigantisk kapitalförstöring. Vi stänger säkra svenska kärnkraftverk. Vi kommer att betala mycket stora belopp för det. 8,3 miljarder redovisas i regeringens proposition. Omställningsprogrammet kostar ytterligare 9 miljarder. Sedan köper det helstatliga bolaget Vattenfall in andelar i tysk och finsk kärnkraft för över 7 ½ miljarder kronor.

Det är, fru talman, en vanvettig energipolitik. Det är kapitalförstöring, och det skadar Sverige som industrination. Det skadar villkoren för alla dem som jobbar i elintensiv industri.

Fru talman! Om vi ska summera, kortfattat, den svenska energipolitiken kan vi konstatera att det inte är miljöskäl som leder till avvecklingen av kärnkraft. Verkligheten visar att alternativet är fossilkraft med ökade

utsläpp som följd. Det är inte arbetsmarknadsskäl som driver majoritetens energipolitik. Vi ser att verkligheten är förlorade jobb på många arbetsplatser runtom i vårt land.

Det är inte säkerhetsskäl som driver majoritetens energipolitik när vi ser att den tidigare energiministern glatt köper in andelar i tysk och finsk kärnkraft. Det är alltså inte kärnkraften det är fel på. Vi kan konstatera att det handlar om den politiska makten. Energipolitiken har reducerats till det verktyg som gör det möjligt för socialdemokratiska statsråd att sitta kvar på sina taburetter. För det offrar man miljö, jobb och ett otal miljarder av skattebetalarnas pengar.

Jag tycker att det skulle vara lite genant för Nils-Göran Holmqvist, som är majoritetstalesman i det här fallet, att veta att alla hans gamla medlemmar i Metall är beroende av en förnuftig energipolitik som innebär att vi fortsätter att använda de säkra svenska kraftproduktionstillgångar som vi har för att säkra de här jobben. Ändå kommer han att fortsätta att tala för en avveckling av dessa svenska kärnkraftverk.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 och konstaterar i ännu en debatt om energipolitiken att kapitalförstörelse och välfärdsförluster är resultatet av majoritetens energipolitik.

Anf. 2 INGER STRÖMBOM (kd):

Fru talman! Vi kristdemokrater står naturligtvis bakom samtliga våra reservationer, men jag vill begränsa mig till att yrka bifall till reservation nr 2.

Sveriges energiförsörjning ska tryggas genom en långsiktig och medveten energipolitik med fasta spelregler där inhemska förnybara energikällor och bränslen ska utgöra en växande bas. Målet ska vara ett ekologiskt uthålligt energisystem där användningen av fossila bränslen har minskat dramatiskt och kärnkraften kan fasas ut utan drastiska prisförändringar, risk för elbrist och därmed ytterligare påfrestningar för välfärd och sysselsättning. Kristdemokraternas mål är, kort sagt, ett ekologiskt uthålligt energisystem där den negativa påverkan på hälsa, klimat, ekonomi och miljö är så liten som möjligt.

Det här är inget orealistiskt mål. Det är ett mål som jag tycker att också regeringen borde kunna ansluta sig till. Men regeringens energipolitik tycks finnas i två versioner. Det är en politik som man *säger sig* driva och en politik som man *faktiskt* driver. Näringsministern sade t.ex. i en interpellationsdebatt här i kammaren nyligen att det är regeringens fasta föresats att aldrig hamna i ett läge där en planerad kärnkraftsavveckling leder till oacceptabla effekter för sysselsättning, välfärd och miljö. Det är alltså den politik som man säger sig driva.

Nu vet vi att stängningen av Barsebäck 1 innebär en försämring av elförsörjningen, ekonomin och inte minst miljön. Stängningsbeslutet föregicks, som bekant, inte av någon som helst miljökonsekvensanalys, och energiförsörjningen räddades tack vare en mild vinter och genom import av i huvudsak dansk kolkraft. Ungefär 1 700 kilo svavel, 860 kilo kväveoxider och 560 000 kilo koldioxid släpps ut varje timme med förurning, hälsoproblem och kraftigt ökad risk för klimatförändring som följd. Detta är den energipolitik som regeringen bedriver i verkligheten.

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

Vi kristdemokrater anser att den här medvetna miljöförstöringen absolut inte kan accepteras. Vi kan inte förstå hur en ansvarig minister och ansvariga partier kan förringa en sådan miljöförstöring.

I går, fru talman, var det precis 20 år sedan vi hade folkomröstning om kärnkraften. Då var mina två döttrar fem respektive tre år gamla. De begrep förstås inte då vad sådana begrepp som energi, kärnkraft, folkomröstning, miljö och politik betyder. I dag är de vuxna, förnuftiga och ansvarstagande kvinnor. De är skattebetalare, och det är de som förväntas genomföra och ta konsekvenserna av de beslut som fattades för 20 år sedan. Det är ett avvecklingsbeslut som sett med dagens vuxna ögon är mycket svårt att förstå. Det har hänt så mycket, och det har kommit fram så mycket ny kunskap. Teknikutvecklingen har tagit dramatiska språng, och miljöfrågornas betydelse har verkligen satts i fokus. Och den totala energikonsumtionen i vårt land ser inte ut att minska utan snarare öka.

Sedan folkomröstningen 1980 har åtskilliga miljarder kronor av skattebetalarnas pengar satsats på forskning och utveckling av ny energiteknik. Det är bra. Stora framsteg har gjorts, men jag vill mena att det inte tillnärmelsevis är i den omfattning som vi hoppades för 20 år sedan.

Fru talman! Vi menar att energipolitiken måste bli mer verklighetsanpassad. Om inte regeringen och dess stödpartier vrider om inriktningen på energipolitiken och ser hur det ser ut i verkligheten i dag är vi inte främmande för att energipolitiken kan bli föremål för en ny folkomröstning. Det borde ju vara en självklar utgångspunkt i dag, när vi vet hur verkligheten ser ut, att vi utformar energipolitiken just efter dagens verklighet, dagens kunskap och dagens teknik.

Fru talman! Jag yrkar alltså bifall till reservation 2.

Anf. 3 EVA FLYBORG (fp):

Fru talman! Folkpartiet anser att 1997 års energipolitiska beslut bör återkallas. I stället bör riksdagen skyndsamt anta nya energipolitiska riktlinjer. Sverige ska dra nytta av de resurser som står till vårt förförande.

De energipolitiska riktlinjer som antogs 1997 skadar Sverige som industrination. Särskilt allvarligt är beslutet om att genomföra den här förtida avvecklingen av kärnkraften. Det innebär en kapitalförstöring som saknar motstycke och som kommer att medföra välfärdsförluster på sikt. Miljön skadas, och det blir svårare att bekämpa arbetslösheten. Mot den här bakgrunden anser vi att beslutet att stänga Barsebäck 1 ska rivas upp, så att kärnkraftverket kan drivas vidare så länge som reaktorerna uppfyller gällande miljö- och säkerhetskrav. Dessutom måste lagen om kärnkraftens avveckling, som faktiskt kränker väsentliga rättsgrunder, upphävas.

Vi anser att växthusgasernas klimatpåverkan är särskilt oroande i det här fallet. Enligt vår mening saknar regeringen en samlad klimatpolitisk linje, varför det finns mycket starka skäl för att genomföra en bred miljökonsekvensanalys av en kärnkraftsavveckling i Sverige. Regeringen bör därför snarast tillsätta en miljökonsekvensutredning som bl.a. redovisar konsekvensen av ett ökat beroende av el från t.ex. danska kol- och oljebaserade elproduktionsenheter.

Fru talman! Vad det här kan innebära i siffror är ganska lätt att ta reda på. Varje timma ger den ökade användningen av dansk kolkraft t.ex.

1 700 kilo svavel, 860 kilo kväveoxider och 560 000 kilo koldioxid i ökade utsläpp.

Fru talman! Folkomröstningen om kärnkraften i Sverige genomfördes den 23 mars 1980, dvs. för i dagarna faktiskt 20 år sedan. Under den här tjugofemårsperioden har avsevärda tekniska framsteg gjorts inom många områden, inklusive energiområdet. Samtidigt har man vunnit en ökad insikt om olika energikällors miljöeffekter, t.ex. i frågan om utsläppen av koldioxid. Till detta kommer att både väljargrupper och t.ex. riksdagens sammansättning har förändrats sedan folkomröstningen genomfördes. De drygt 2,1 miljoner väljare som har tillkommit sedan 1980 har inte fått uttala sig i kärnkraftsfrågan. Jag själv är t.ex. en av dem. Av dagens aktiva riksdagsledamöter och ersättare satt bara 16 i riksdagen vid tiden för folkomröstningen.

Kärnkraftstekniken har också varit föremål för en snabb utveckling, inte minst på säkerhetsområdet. I diskussionen inför folkomröstningen fanns det heller inga reservationer för att nya tekniska innovationer kan förändra såväl säkerhets- som miljöaspekter av kärnkraftsanvändningen.

Ett beslut grundat på 1980 års tekniska utvecklingsnivå skulle alltså gälla också framdeles – och för all framtid, kanske. Men man måste då ställa sig frågan: Hur lång tid är rimligt? Är 20 år rimligt för att följa en folkomröstnings beslut? Är 30 år rimligt? Är 40 år rimligt? Eller var ska vi dra gränsen? Vi anser att det är dags att dra gränsen nu. Det är orimligt att dagens, men också morgondagens, energipolitik ska styras utifrån 1980 års folkomröstning och de förhållanden som då var kända.

Utformningen av energipolitiken måste självfallet påverkas av de nya omständigheter som har tillkommit sedan vi hade folkomröstningen. T.ex. har energifrågornas globala karaktär, inte minst genom växthuseffekten, blivit allt tydligare. Likaså har bedömningen av de svenska kärnkraftsreaktorernas tekniska livslängd förändrats väsentligt jämfört med vad man trodde då, för 25 år sedan. Den svenska elmarknaden har också avreglerats, och elkunderna har därigenom fått större makt att påverka de produkter och tjänster som erbjuds.

Dessutom är det ju orimligt att dagens väljarkår inte ska kunna påverka energipolitiken utan att denna nästan dogmatiskt ska styras av en folkomröstning som ligger 20 år tillbaka i tiden.

Enligt vår mening måste en ny energipolitik utformas utifrån nu kända förhållanden och utifrån uppfattningen hos dagens väljargrupper. För energipolitiken måste det långsiktiga målet vara att energisystemet successivt ställs om till ett ekologiskt hållbart energisystem. För detta krävs det långsiktigt hållbara ramar och villkor för den successiva omställningen, miljöanpassningen och förnyelsen av energiproduktionen.

Omställningen av energiproduktionen måste också utformas så att den bidrar till att öka sysselsättningen och främja välbefindandet. För att detta ska vara möjligt finner vi att beslutet om avvecklingen av Barsebäcksreaktorerna måste upphävas. En förtida avveckling, vilket vi anser att det är tal om, riskerar att få allvarliga konsekvenser för miljön, för vår ekonomi och för el- och värmeförsörjningen, bl.a. i Sydsverige. Kärnkraftsreaktorerna ska inte avvecklas genom årtalsbestämda politiska beslut utan då de inte längre uppfyller gällande säkerhets- och miljökrav.

Beslut om den nya energipolitiken både kan och ska, tycker vi, fattas av riksdagen. Om det emellertid visar sig omöjligt att nå en bred enighet

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

i riksdagen om detta bör frågan om en ny folkomröstning aktualiseras. Det är inte det bästa sättet, men i valet mellan att dagens energipolitik finns kvar och att ha en ny folkomröstning föredrar vi givetvis en folkomröstning i frågan.

Fru talman! Folkpartiet anser att riksdagen måste upphäva den bestämmelse i kärntekniklagens 6 § som förbjuder vissa typer av kärnteknisk forskning, det s.k. tankeförbudet. Det handlar egentligen om att förhindra att kvalificerade svenska kärntekniker och forskare står bredvid och passivt betraktar en utveckling som kan leda till resultat av stort intresse även för vårt land. Vi har farhågor för att tankeförbudsparagrafen kan få skadliga effekter genom att försvåra forskning kring effektivare utnyttjande av kärnbränsle, minimering av avfallsmängden, transmutation av befintligt kärnavfall m.m.

Det är naturligtvis i dag omöjligt att veta hur forskningen inom kärnteknikområdet kommer att utveckla sig sett på några decenniers sikt. Men den omständigheten att principiell kritik mot tankeförbudet numera framförs helt oberoende av själva inställningen till kärnkraftens utnyttjande i Sverige borde tala för att bestämmelsen blir föremål för omprövning. Vi anser därför att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om upphävande av den aktuella bestämmelsen i kärntekniklagen.

Fru talman! Vi kan inse, så här två år efteråt, att Göran Perssons glada utrop på valnatten 1998 – Vi fortsätter regera! – har medfört ett mycket högt pris för miljön.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 2. Vi står givetvis bakom alla andra reservationer som vi finns med på men yrkar bifall bara till reservation 2.

Anf. 4 INGEGERD SAARINEN (mp):

Fru talman! Den 23 mars, i går, var det 20 år sedan kärnkraftsomröstningen. På den tiden talade alla om avveckling, t.o.m. moderaterna. Men det var förstås ingen som trodde på dem, säkert allra minst de själva.

När det blev troligt att folket i omröstningen skulle välja en avveckling av kärnkraften bildades Linje 2. Linje 2 sade sig vilja avveckla med förnuft, vilket märkligt nog betydde att bygga ytterligare sex reaktorer och sedan börja avveckla. Socialdemokrater och folkpartister gick samman om detta häpnadsväckande förslag.

De löften som gavs på Linje 2:s valsedel känns socialdemokrater och folkpartister inte längre vid. Dessa löften glömdes faktiskt lika fort som de gavs. Energihushållningen bedrevs inte kraftfullt och stimulerades inte ytterligare. Åtgärder vidtogs inte för att förhindra direktverkande elvärme i ny permanentbebyggelse. Forskning om och utveckling av nya energikällor forcerades inte. Alternativen utvecklades inte, trots löften.

I stället blev det elrea och elslöseri. De byggde fast oss i kärnkraftssamhället. Det tycktes vara oändligt långt till år 2010.

Precis som de otroliga datateknikerna nyligen inte förstod att det någonsin kunde bli nytt århundrade förstod inte socialdemokrater och folkpartister att det någonsin kunde bli år 2010. Inte heller förstod de att det inte skulle gå att lägga ned tolv reaktorer på en gång år 2010, utan hela tiden har all planerad och sansad avveckling av Folkpartiet och Moderaterna, och även av Socialdemokraterna, benämnts ”förtida” avveckling. Förljugenheten har varit total och kväljande.

Som en reaktion på bl.a. denna bedrövliga politiska uppvisning uppstod ett nytt politiskt parti i Sverige för första gången på mycket lång tid.

Miljöpartiet gläds trots allt över att avvecklingen av kärnkraften nu äntligen, efter 20 år, har kommit i gång. Men vi konstaterar att regeringens energipolitik inte är en politik för omställning av energisystemet utan en politik som, i bästa fall, kan leda till en avveckling av två kärnreaktorer.

Miljöpartiets energipolitik innebär en omställning av energisystemet till elproduktion med förnybara energislag och en slutgiltig avveckling av kärnkraften år 2010. Vi vill att omställningen av energisystemet och kärnkraftsavvecklingen i första hand ska åstadkommas med hjälp av ekonomiska styrmedel som bl.a. medför att kärnkraften måste betala sina egna kostnader. Det som behövs är en planerad och långsiktig skatteväxling så att alla energislag, inklusive kärnkraften, får bära sina miljökostnader fullt ut. Vi anser också att kärnkraftens risker successivt ska överföras till reaktorägarna. Kärnkraften ska bära de fulla marknadsekonomiska försäkringskostnaderna för de risker en stor kärnkraftsolycka är förknippad med. När kärnkraften på detta sätt får betala sina verkliga kostnader kommer det att leda till att alltfler kärnkraftverk blir olönsamma och stängs av sina ägare.

I likhet med majoriteten bakom dagens betänkande anser vi inte att det behövs någon ny folkomröstning om kärnkraften. Kärnkraften har inte blivit mindre farlig sedan omröstningen, och inga andra väsentliga förändringar har heller skett. Därför ska avvecklingsbeslutet ligga fast. Vi har dock andra utgångspunkter för vårt nej, bl.a. att vi anser att kärnkraften ska vara avvecklad till år 2010. Därför har vi en motivreservation när det gäller frågan om ny folkomröstning.

Till kärntekniklagen. I den svenska kärntekniklagen uttrycks riksdagens säkerhetstänkande så här: Kärnteknisk verksamhet ska bedrivas på ett sådant sätt att kraven på säkerhet tillgodoses. Med detta delegeras säkerhetsarbetet till regeringen och de tekniska myndigheterna SKI och SSI.

De svenska kärnkraftverken har under lång tid kontinuerligt drabbats av säkerhetsincidenter. Det gäller speciellt de äldre reaktorerna. Miljöpartiet ifrågasätter om säkerhetskravet i kärntekniklagen i praktiken är uppfyllt. Vi vill att säkerhetskraven ska tas på djupaste allvar. Därav reservationen om säkerheten. Vi vill att säkerhetskraven ska preciseras i kärntekniklagen.

När det gäller vindkraft är utskottets ställningstagande att man ska vänta på resultatet av den arbetsgrupp som ser över frågorna. Det resultatet ska vara klart under våren.

Men av det jag har sett av arbetsgruppens arbete är det som kommer från den knappast tillräckligt. Vi kommer sedan de har lagt fram sina förslag ändå inte att ha ett mål för vindkraftsutbyggnaden. Vi kommer inte att ha en plan för en landsomfattande vindkartering. Vi kommer inte att ha något avgörande vad gäller riksintresset för vindkraften. Vi kommer inte heller att ha löst frågorna om förstärkning av elnäten. Därför anser jag att ett uttalande från riksdagen behövs i den här frågan om vi ska komma framåt med någon rimlig fart.

Jag står bakom våra reservationer, men för tids vinnande yrkar jag bifall enbart till reservationerna 3 och 9.

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

Anf. 5 EVA FLYBORG (fp) replik:

Fru talman! Jag börjar med att korrigera mig själv. Jag avsåg i mitt tidigare inlägg att yrka bifall till reservation nr 4, inte nr 2, under mom. 2 och inget annat.

Men jag har en fråga till Ingegerd Saarinen. Hon säger här att hon gläds åt att avvecklingen äntligen har kommit i gång. Gläds hon också åt ett ökat beroende av kol, olja och utländsk kärnkraft?

Anf. 6 INGEGERD SAARINEN (mp) replik:

Fru talman! Jag lyssnar med intresse till mina borgerliga kolleger i utskottet när de försöker skylla kolanvändning och det som händer på den avreglerade elmarknaden på att vi har avvecklat en reaktor i Barsebäck. Men jag har svårt att tro att ni själva tror på det ni säger. De här sakerna har ju inte med varandra att göra.

Det är den avreglerade elmarknaden som gör att vi får in billig, smutsig kraft från olika håll. Det är inte avvecklingen av Barsebäck.

Anf. 7 EVA FLYBORG (fp) replik:

Fru talman! Om vi inte hade avvecklat Barsebäck hade vi inte behövt den ökade importen av den här smutsiga elen, som Miljöpartiet erkänner att den är.

Nästa fråga, eftersom jag egentligen inte får svar på den första: Hur länge anser Miljöpartiet att ett folkomröstningsresultat ska gälla? Är det 20 år, som t.ex. det här? Är det 30 år eller är det kanske 100 år? Jag skulle gärna vilja ha en liten fingervisning om hur länge ett sådant här resultat egentligen ska gälla.

Anf. 8 INGEGERD SAARINEN (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är viktigt att man ser på vad det är man har röstat om i folkomröstningen. Om saker ändras på väsentliga vis, så att de inte är likadana som när man röstade, finns det anledning att rösta igen. Om fakta kvarstår sedan omröstningen finns det inte anledning att rösta igen.

Anf. 9 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Ingegerd Saarinen sade att kärnkraften slutgiltigt bör vara avvecklad till år 2010. Man vill alltså strypa kärnkraften genom ekonomiska styrmedel.

Samtidigt sade Ingegerd Saarinen att samtliga energislag ska bära sina kostnader.

Då undrar jag: Hur går den ekvationen ihop? Innebär inte det att Miljöpartiet ställer upp dörren på vid gavel för fossilgasen, som faktiskt är ganska billig?

Anf. 10 INGEGERD SAARINEN (mp) replik:

Fru talman! Fossilgasen skulle bli billig jämfört med kol och jämfört med kärnkraft. Däremot måste vi faktiskt forcera utvecklandet av hållbara energislag, till vilka fossilgasen inte hör. Vi måste äntligen komma i gång med detta. Och när vi har fått fram hållbara energislag är inte heller fossilgasen ekonomisk.

Anf. 11 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Jag anser att Ingegerd Saarinen tar ekonomin lite lättvindigt. Som vi ser i dag är bioenergin, som även jag vill utveckla vidare, tyvärr ganska dyr, medan gasen är billig. Ser inte Ingegerd Saarinen att det kommer att bli svårt att få fram tillräckligt mycket bioenergi till rimliga kostnader för att man ska kunna hålla gasen ute? Ser inte Ingegerd Saarinen ett hot i detta, när hon nu snabbavvecklar kärnkraften?

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

Anf. 12 INGEGERD SAARINEN (mp) replik:

Fru talman! Sade Inger Strömbom "när vi nu snabbavvecklar kärnkraften"? Jag blir helt häpen. Är det verkligen det vi gör när vi ställer av en reaktor efter 20 års funderande? Jag glömmer nästan vad Inger Strömbom frågade om. Det var någonting om ekonomin och förnyelsebara bränslen.

Vid kärnkraftsomröstningen kom alla partier egentligen överens om att det skulle forskas och att det skulle utvecklas förnybara bränslen. Ingenting av detta blev verklighet, eftersom det som kom i Sverige var elrea. Det fanns ingen som kunde utveckla någonting hållbart under de förhållandena.

Nu hoppas jag att vi, både i Sverige och i andra länder, kan komma överens om regler som gör att det blir möjligt att äntligen få fram förnybara energislag. Det ser ju ut att åtminstone på det här området hända saker.

Anf. 13 OLA KARLSSON (m) replik:

Fru talman! Det är väldigt intressant att höra Ingegerd Saarinen prata om den förljugenhet som hon säger sig ha upplevt från andra partier när det gäller energipolitiken. Mot den bakgrunden skulle jag vilja ställa några frågor till Miljöpartiets företrädare, när hon nu säger att kärnkraften ska avvecklas till 2010. Det innebär att halva den svenska elproduktionsförmågan skulle tas bort, dvs. lika mycket el som används av den svenska industrin.

Då vill jag fråga: Är det skogsindustrin ni ska avveckla, är det kemiindustrin, är det gruvorna eller stålet? Eller är det alla de miljontals småhus som värms med el som ska tvingas byta uppvärmningsform fram till 2010?

Vilka styrmedel vill Miljöpartiet använda? Ska man avveckla den avreglerade elmarknaden? Ska man bryta upp den sammankopplade elmarknaden? Med dagens verklighet är det ju så att stänger vi svenska kärnkraftverk ersätts de med import utifrån, framför allt av kolkraft och gaskraft. Med dagens siffror vad gäller utbyggnad av biobränslen, vindkraft och annat finns det inte någon som helst möjlighet att ersätta 70 terawattimmar kärnkraftsel med biobränsle, vindkraft, solkraft eller något annat, förutom med gas eller kol, fram till 2010.

Vad är det som gäller för Ingegerd Saarinen om inte hon också vill ha samma stämpel som hon ger andra?

Anf. 14 INGEGERD SAARINEN (mp) replik:

Fru talman! I motsats till Ola Karlsson har jag en viss tilltro till att både vi i Sverige och våra europeiska vänner, som vi nu är hopkopplade med i union, så småningom när talgdanken slår oss alla inser att vi inte

kan bära oss åt precis hur som helst. Jag tror faktiskt, även om det ser lite motigt ut nu, att vi kommer att få rimliga regler runtom i Europa och i våra angränsande länder över huvud taget som gör att vi främjar de energislag som är rimliga ur miljösynpunkt.

Dessutom tror jag att vi kommer att kunna komma väldigt långt med energisparande om vi lägger manken till på det området. Det är bara det att vi inte har brytt oss, eftersom vi har haft elrea. Ni kanske har lagt märke till att Norge, som alltid har haft överskott på elkraft, fick elrea detta år. Sedan dess är de tvungna att bygga in sig ännu mer i gas. Vi måste se till att vi inte rear elen. Vi måste se till att den har sitt rätta pris för miljön, annars kommer vi aldrig vidare.

Anf. 15 OLA KARLSSON (m) replik:

Fru talman! Det är lätt att skylla på det som har varit och säga att vi har haft elrea och därför har det inte hänt så mycket. Men nu står vi i dag i Sveriges riksdag och debatterar den energipolitik som ska föras framöver. Miljöpartiet säger att kärnkraften ska vara avvecklad till 2010. Den svarar för Sveriges halva elförsörjning.

Visst går det att tala om att spara, men vad är det vi ska spara på? Ge oss ett besked! Är det skogsindustrin som ska spara? Är det stålindustrin? Är det kemiindustrin? Är det gruvorna? Är det de som ska slå igen när enligt Miljöpartiets förslag Sveriges halva elförsörjning tas bort?

Vi kan ställa frågan: Vad är rätt elpris för Miljöpartiet och Ingegerd Saarinen? Ge oss besked! Använd inte bara de vackra orden om besparingar och nya alternativ. Statens energimyndighet har visat vad miljarderna i subventioner till alternativa energikällor faktiskt ger i nytillskott. Det är inga mängder. Det tar tid. Hur ska Miljöpartiet lösa detta till 2010 utan att framstå som förljugna?

Anf. 16 INGEGERD SAARINEN (mp) replik:

Fru talman! Alla de industrier som Ola Karlsson nämnde måste arbeta hårt med energibesparingar och använda nya energikällor. Detta kommer också för dem, i den värld som vi bygger för i morgon, att innebära konkurrensfördelar. De har kommit en liten bit i förväg jämfört med dem som har struntat i frågorna. Det kommer att vara bra för dem att de har varit tvungna att fokusera på dessa saker.

Jag har inte för avsikt att slå igen industrier, däremot anser jag att det är viktigt att industrierna bygger för framtiden och inte för gårdagen.

Sedan var det frågan om miljarderna som har investerats på förnybara energikällor. Det har varit 250 miljoner i år. Siffran var lite hög.

Anf. 17 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s):

Fru talman! Vi behandlar näringsutskottets betänkande NU15 *Vissa energipolitiska frågor*. I betänkandet behandlas 21 motioner från den allmänna motionstiden. Frågorna spänner från trygg energiförsörjning till kärntekniklagen m.fl. områden.

Fru talman! Riksdagen beslutade i juni 1997 om ett nytt energipolitiskt program för att åstadkomma en omställning av energisystem, 1996/97:NU12. I beslutet sägs att den svenska energipolitikens mål är att på kort och lång sikt trygga tillgången på energi med omvärldens konkurrenskraftiga villkor. Energipolitiken ska skapa villkoren för en effektiv

energianvändning och en kostnadseffektiv svensk energiförsörjning med låg negativ påverkan på hälsa, miljö, klimat samt underlätta omställning till ett ekologiskt hållbart samhälle. Landets elförsörjning ska tryggas genom ett energisystem som grundas på varaktiga, helst inhemska och förnybara energikällor. Stränga krav ska ställas på säkerhet, omsorg om hälsa och miljö vid användning och utveckling av all energiteknik.

Svensk industri och samhällslivet i övrigt ska tillförsäkras el till internationella konkurrenskraftiga priser. Stabila förutsättningar ska skapas för ett konkurrenskraftigt näringsliv liksom för en förnyelse och utveckling av den svenska industrin.

Riksdagen har beslutat att två kärnkraftsreaktorer ska ställas av. Bortfallet av el ska kompenseras genom alternativ energianvändning, konvertering från elvärme, hushållning med el samt tillförsel av el från andra energikällor. Vi har stängt en kärnkraftsreaktor under hösten 1999. Den andra reaktorn ska enligt riktlinjerna för energipolitiken ställas av före den 1 juli 2001. Stängning av den andra reaktorn är villkorad. Ett villkor är att bortfallet av elproduktion från Barsebäck 2 ska kompenseras genom tillförsel av ny elproduktion och minskad användning av el.

Fru talman! Det långsiktiga åtgärdsprogrammet inom ramen för 1997 års energipolitiska program omfattar insatser för forskning, utveckling och demonstration av ny energiteknik. Målet är att under de närmaste 10–15 åren kraftigt öka el- och värmeproduktionen från förnybara energikällor och utveckla kommersiellt lönsam teknik för energieffektivisering. De energipolitiska riktlinjerna innebär att ett visst investeringsbidrag kommer att ges under en femårsperiod för att stimulera en fortsatt utbyggnad av ekologiskt uthållig elproduktion.

Fru talman! Regeringen har i budgetpropositionen 2000 redovisat för första årets energipolitiska program. Näringsdepartementet har nyligen initierat en ny utvärdering av det energipolitiska programmet som då avser åren 1998 och 1999. Utvärderingen ska belysa programmet i sin helhet och innehålla en fördjupad studie av de åtgärder som syftar till att kompensera för bortfallet av el vid eventuell stängning av den andra reaktorn i Barsebäcksverket.

Fru talman! Moderater, kristdemokrater och folkpartister tar upp frågan kring 6 § i kärntekniklagen. Utskottet har, som redovisats i betänkandet, behandlat den aktuella bestämmelsen i kärntekniklagen vid ett flertal tillfällen. Utskottets majoritet vidhåller sin uppfattning att det saknas skäl för riksdagen att ompröva förbudet i kärntekniklagen mot vissa förberedande åtgärder och hänvisa till vad utskottet anförde i förra årets energibetänkande.

Fru talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande 1999/2000:NU15 *Vissa energipolitiska frågor* samt yrka avslag på samtliga reservationer.

Anf. 18 OLA KARLSSON (m) replik:

Fru talman! Framtidens energiförsörjning handlar till mycket stor del om var produktionen ska ske. Statens energimyndighet har tagit fram ett antal scenarier där man pekar på att det är troligt att energianvändningen och elanvändningen beräknas öka med 0,5 % per år. Den största ökningen räknar man med ska ske i industrin och den totala elanvändningen brutto öka med 0,7 % per år från 146 TWh 1997. Man menar att det

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

ökade behovet av el antas kräva ökad krafttillförsel på 6,2 TWh. Då konstaterar man att valet kan därför stå mellan att uppföra nya elproduktionsanläggningar i Sverige eller att importera el från kontinenten.

Låt oss då titta på vad 1997 års energipolitiska beslut innebar. Man sade i propositionen att genom stängningen av två reaktorer och genom det långsiktiga programmet skapas förutsättningar för att nya konkurrenskraftiga elproduktionsalternativ successivt ska kunna föras in i det svenska energisystemet. På det sättet kan den fortsatta omställningen till ett ekologiskt uthålligt samhälle genomföras till rimliga kostnader.

Det finns anledning att ställa frågan som i katekesen: Vad är det? Vad är det för nya konkurrenskraftiga elproduktionsalternativ som bidrar till det ekologiskt uthålliga samhället som vi nu kan förutse kommer in i det svenska energisystemet?

Anf. 19 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik:

Fru talman! De förnybara energikällor som ska tillföras är vindkraft, den småskaliga vattenkraften och de biobränsleeldade verken. Det är dem vi diskuterar, och vi ser på hur vi kan stimulera att fler investerar i vindkraften och i den småskaliga vattenkraftsförsörjningen. Det är de områden vi nu jobbar med. Där har regeringen en utredning. Den tittar på hur de som vill satsa ska få ersättning så att de kan klara sina investeringar. Den arbetsgruppen ska lägga fram ett förslag under våren.

Anf. 20 OLA KARLSSON (m) replik:

Fru talman! Med all respekt för det seriösa i det här arbetet kan det väl ändå inte vara så att Nils-Göran Holmqvist och departementet på allvar tror att vindkraft, småskalig vattenkraft och biobränslebaserad kraftvärme ska svara för ersättningen av Barsebäck och dessutom täcka det tillkommande kraftbehovet? STEM beräknar att vindkraften år 2010 ska kunna producera två terawattimmar, och det är i och för sig en gigantisk utbyggnad jämfört med dagens behov.

Vi har visserligen sett ansökningar om bidrag för att bygga biobränslebaserade kraftvärmeverk, men det är ytterligt få som faktiskt byggs till dagens elpriser. Elpriserna täcker inte ens kostnaderna för biobränslena, alltså för den flis som vi stoppar in i anläggningarna. Likadant är det med den småskaliga vattenkraften. Det är alltså mycket små volymer vi talar om som är möjliga att tillföra energisystemet på det sättet.

Bedömer Nils-Göran Holmqvist det som möjligt att med dagens situation på den avreglerade, sammankopplade elmarknaden få in några volymer biobränslebaserad kraftvärme att tala om? Är det med dagens priser realistiskt att tro att Barsebäck kan ersättas med de här alternativen?

Anf. 21 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik:

Fru talman! Den bedömning som arbetsgruppen gör – och den gör även den referensgrupp som vi, regeringen och även våra samarbetspartier jobbar med – är att vi ser möjligheter att på sikt få den energi som vi behöver för att stänga den andra reaktorn. Det är det vi ser i dag.

Det arbete som nu görs på de här områdena har vi ju ännu inte sett effekterna av. Det är bara ett enda år som vi har kunnat göra en utvärdering av, nämligen 1997. Nu säger vi också i betänkandet att man ska göra en

ny utredning av 1998/99, där man också har tillsatt ett antal konsulter som ska titta närmare på hur det ser ut i dag.

Tekniken står ju inte stilla, och de här personerna jobbar ju hela tiden för att hitta möjligheter att säkerställa det energibehov vi har i Sverige.

Anf. 22 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Nils-Göran Holmqvist gjorde en sammanfattning av innehållet i omställningsprogrammet. Bl.a. påminde han om att energiproduktionen ska ha låg inverkan på hälsa, miljö och klimat. Då vill jag fråga: Är Nils-Göran Holmqvist och Socialdemokraterna verkligen nöjda och stolta över den energipolitik som ni driver?

Är ni stolta över att det statligt ägda Vattenfall t.ex. satsar på kolkraft och kärnkraft på andra sidan nationsgränsen? Är ni stolta över den ökade miljöförstöring som stängningen av Barsebäck 1 förorsakar? Tycker Nils-Göran Holmqvist att detta verkligen stämmer med innehållet i det energipolitiska beslutet?

Anf. 23 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik:

Fru talman! Som svar på frågan om Vattenfall vill jag säga att Vattenfall är ett aktiebolag, och regeringen och riksdagen har ingen möjlighet att styra dess beslut om vad man vill satsa på i sin verksamhet. Självklart ska man satsa sina pengar där man också kan få tillbaka investeringarna.

När det gäller vår energipolitik vill jag svara: Visst finns det revor i vår energipolitik – det är jag den förste att erkänna. Men den energipolitik vi har lagt fast – att vi ska stänga kärnkraftverk i den omfattning som vi kan nyskapa och tillföra ny energi – tycker jag är bra. Jag är inte alls orolig för de konsekvenser som Inger Strömbom pekar på.

Sedan kan man alltid ha uppfattningen att vi borde göra lite mera på energiområdet och när det gäller den miljöförstöring som Inger Strömbom pekar på, utsläppen från de verk som finns i Danmark. Men det har ingenting att göra med vår stängning av Barsebäck – de utsläppen fanns där tidigare också.

Anf. 24 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Jag vill säga än en gång att Vattenfall ju är helstatligt, även om det är ett aktiebolag. Det innebär att det är staten som äger Vattenfall, och staten representeras i detta fall av regeringen. Visst katten har regeringen insyn och möjligheter att påverka vad som händer i Vattenfall!

Jag är glad för att Nils-Göran Holmqvist i varje fall vidgår att vi har en förfärlig miljöpåverkan som effekt av Barsebäck 1. Men samtidigt blir jag förvånad när han säger att utsläppen i Danmark inte har någonting med Barsebäck att göra. Vi vet ju alla att de danska kolkraftsföreträdarna gnuggade händerna när regeringen lade fram förslaget om stängning av Barsebäck 1 här i Sverige. De har ökat sin produktion. Och ökar man produktionen i kolkraftverken så ökar ju utsläppen – det måste väl också Nils-Göran Holmqvist förstå. Så enkelt som Socialdemokraterna försöker göra det och som nyligen också Miljöpartiet försökte göra det när det gäller utsläppen från Danmark är det alltså inte. Vi måste se verkligheten som den är!

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

Jag skulle önska att Socialdemokraterna lyssnade mer på LO i frågan om energin. I LO-tidningen driver man ju starkt att kärnkraften bör behållas ett tag till. Man skriver t.o.m. att det inte kan uteslutas att den bästa lösningen är att ersätta uttjänta reaktorer med moderna kärnkraftverk. Jag frågar då Nils-Göran Holmqvist: Varför lyssnar ni inte på LO den här gången?

Anf. 25 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik:

Fru talman! Vi lyssnar på LO i alla frågor. Men socialdemokratiska partiet går inte i LO:s ledband. Självklart lyssnar vi på LO i alla frågor, och vi väger också in LO:s synpunkter i våra värderingar och våra uppfattningar – självklart är det på det sättet.

I den här frågan har vi en annan uppfattning än LO-ledningen. Det här är nämligen inte generellt för hela LO-kollektivet. Det finns många organisationer i LO som har en annan uppfattning än LO-ledningen har. Jag ser därför inte det här som något stort bekymmer.

Anf. 26 EVA FLYBORG (fp) replik:

Fru talman! Nils-Göran Holmqvist uttalade bl.a. en oerhört sympatisk mening. Han sade: Det finns revor i vår energipolitik. Fru talman! Jag kan verkligen med glädje instämma i detta uttalande.

Den följande meningen var: Tekniken står ju inte stilla. Även det uttalandet skulle jag hemskt gärna vilja instämma i.

Med utgångspunkt från dessa uttalanden har jag några frågor. Tycker Nils-Göran Holmqvist verkligen att det är rimligt att utgångspunkten för hela den svenska energipolitiken är ett tjugo år gammalt beslut? Är det verkligen rimligt? Som Nils-Göran Holmqvist själv sade och jag instämde i – tekniken står ju inte stilla. Är det också rimligt att över två miljoner väljare inte får lov att säga sitt i den här frågan? Är det verkligen rimligt?

Anf. 27 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik:

Fru talman! När det gäller kärnkraftsomröstningen och hur många år det ska gå innan man säger att resultatet inte ska gälla vill jag säga följande till Eva Flyborg. Då vi gjorde vår överenskommelse med Centerpartiet 1997 var det inte bara folkomröstningen som låg till grund för vårt ställningstagande. Eva Flyborg vet mycket väl att vi har haft en energikommission som har jobbat med energifrågorna. Den säger i sin rapport, som säkert Eva Flyborg också har läst, att det är fullt möjligt att stänga av ett antal kärnkraftverk utan att detta påverkar den svenska elbalansen. Till detta kommer det som har hänt i omvärlden med bl.a. Harrisburg, Ignalina i Litauen och den oro som finns hos människor för en eventuell kärnkraftsolycka. Detta har varit vårt utgångsläge för att säga att vi nu ska ställa av kärnkraftverk i Sverige. Det är underlaget för vårt beslut.

Anf. 28 EVA FLYBORG (fp) replik:

Fru talman! Just det, men det är tydligt att den politiskt beslutade stängningen av Barsebäck har lett till en ökad elimport, i huvudsak av kol- och oljebaserad sådan. Det skulle varje timme ge ökade utsläpp av t.ex. 1 700 kilo svavel, 860 kilo kväveoxider och 560 000 kilo koldioxid.

Då är min fråga till Nils-Göran Holmqvist: Hur mycket mer utsläpp ska vi ha innan man anser att priset för avställningen blir för högt?

Anf. 29 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik:

Fru talman! Jag kan inte här i dag säga vilken nivå det ska vara för att vi ska ompröva ett beslut kring kärnkraftsavstängningen. Vårt beslut om att stänga kärnkraftverk i Sverige och den nu ökande produktionen av kolkraft i Danmark vill jag påstå inte har något med varandra att göra.

Fortfarande har vi kapacitet i vårt energisystem. På Oskarshamnsverket går reaktorer på reducerad fart i dag på grund av att man inte får sälja så mycket el som man kan producera. Det är det som händer i dag.

Det var ett enda tillfälle i år, en vecka, som det var besvärligheter med energitillförseln i södra Sverige. Det är klart att det var ett bekymmer. Därför har vi gett Svenska Kraftnät i uppdrag att se till hur man kan överföra mer el till södra Sverige. Det är också en kommission, Sydsverigekommissionen, som ska titta närmare på hur man i Sydsverige kan få den el som man behöver. I kommissionens rapport, som kommer att lämnas i april månad, kan vi se hur vi kan stärka eltillförseln till södra Sverige.

Anf. 30 LENNART BEIJER (v):

Fru talman! Det här energibetänkandet innehåller som synes en del gamla, kända ståndpunkter. Det framgår att Moderaterna och Kristdemokraterna och även Folkpartiet vill riva upp energiuppgörelsen från 1997 och återstarta Barsebäck 1. Miljöpartiet är å andra sidan inte nöjt med avvecklingstakten och vill därför använda ekonomiska styrmedel som avvecklar samtliga reaktorer senast år 2010. Båda dessa ståndpunkter är ju inte bara gamla, de ligger i dag helt utanför den aktuella spelplanen.

Sydskraft, staten och Vattenfall har kommit överens om hur avvecklingen av de båda Barsebäcksreaktorerna ska gå till. Och jag vågar påstå att man vid Sydkraft inte vore särskilt road av ett bifall till de motioner som här föreslår återstart av Barsebäck 1.

Moderater och kristdemokrater borde ju veta att energibranschens aktörer i dag är ganska överens om tagen för att åstadkomma en radikal omställning av energisystemet.

Avvecklingen av kärnkraftsreaktorer kommer att fortsätta, hur fort är svårt att säga i dag. Utfasningen av olja och kol kommer att vara en prioriterad uppgift, och elanvändningen kommer att effektiviseras.

För att ytterligare få fart på den här utvecklingen är det naturligtvis viktigt att få till stånd ett modernt energiskattesystem som gynnar biobränslen men också kraftvärmens. Dessutom är det säkerligen mycket viktigt att påverka nordiska grannar och EU till harmonisering av energiskatter.

Miljöpartiet fortsätter att stå utanför den reella energidiskussionen genom att driva kravet om avveckling senast år 2010. Likaså vill man använda ekonomiska styrmedel för att utan politiska beslut avveckla flera reaktorer.

Det är visserligen så här, fru talman, som politik fungerar, att partier krampaktigt håller fast vid sina gamla ståndpunkter trots att förutsättningarna förändrats i grunden. Det är naturligtvis synd, men så är det ofta. Jag tror inte heller mitt parti är oskyldigt i olika sammanhang. Men

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

just i det här fallet är det synd att vi efter alla dessa år inte har nått en samsyn om nödvändigheten av energiomställningen. Det skulle naturligtvis kunna påverka utvecklingen väldigt positivt.

I reservation 4 pläderar moderater, kristdemokrater och folkpartister för en ny folkomröstning om kärnkraft och energiomställning. Om detta är ett utslag av verklighetsflykt eller ren desperation är väldigt svårt att veta. I reservationen säger man: "Om det emellertid visar sig omöjligt att nå bred enighet om detta synsätt bör frågan om en ny folkomröstning aktualiseras." Vad menas egentligen? Det finns ju faktiskt – och det är ju det som Ola Karlsson klagar på – en bred enighet om energipolitiken i den här riksdagen. Att folkomröstningar ska användas med viss försiktighet tror jag att samtliga dessa partier brukar säga då och då. Det är ju framför allt när situationen är sådan att partierna är splittrade som den här utvägen ska användas.

I energifrågorna finns det i dag ingen splittring i respektive partier. Socialdemokrater, centerpartister, vänsterpartister och även miljöpartister vill på olika sätt fortsätta energiomställningen. Moderater, folkpartister och kristdemokrater vill åtminstone i debatten avbryta omställningen.

Ståndpunkterna är solklara: Det behövs alltså ingen folkomröstning i det här fallet. Det är en alldeles utomordentlig fråga för riksdagen att agera i.

Fru talman! Det svenska energisystemet har på några förändrats radikalt. Den nordiska elmarknaden har vuxit fram och vidgas nu till övriga Europa, vilket starkt påverkar utvecklingen. Det slopade kravet på timmätning för hushållsabonnenter har ökat marknadsdynamiken. Den fortsatta avregleringen i länderna utanför Norden och det alltmer internationella ägandet av energibolag har ytterligare minskat logiken i att se Sverige som en isolerad ö eller ett slutet energisystem.

Vänsterpartiet har i en motion till det här betänkandet velat betona vikten av att Sverige i den nya situationen bedriver en mer offensiv och aktiv politik för att åstadkomma lika villkor inom produktion, distribution och handel med el. Detta gäller Norden, Östersjöområdet – ja, naturligtvis hela EU-området. Utskottet noterar att ett sådant arbete pågår bl.a. inom ramen för Nordiska ministerrådet.

Fru talman! Den av riksdagen beslutade energiomställningen har kommit i gång på ett bra sätt, måste man nog säga. Den goda tillgången på el har pressat elpriserna, och detta är naturligtvis kortsiktigt till fördel för konsumenterna. Men det utgör också ett problem vad gäller möjligheten till nyinvestering i elproduktion. Enligt uppgift drivs exempelvis Oskarshamn 3 i dag till bara halva sin effekt.

Det blir alltså alltmer uppenbart att beslutet om att ställa om det svenska energisystemet har varit riktigt. Det är en långsiktig process som fordrar uthållighet av det politiska systemet. Omställningen är nödvändig för att få ett konkurrenskraftigt näringsliv och en förnyelse och utveckling av den svenska industrin.

Därför, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga motioner.

Anf. 31 OLA KARLSSON (m) replik:

Fru talman! Lennart Beijer inledde med att konstatera att många av ståndpunkterna som redovisas i betänkandet är gamla och kända och

antydde därmed att de per definition skulle vara felaktiga. Det är möjligt att det är så i det parti som Lennart Beijer representerar; att gamla ståndpunkter ofta är felaktiga. Så är det däremot inte i Moderaterna. Vi tycker att om de gamla ståndpunkterna fortfarande är riktiga, ska vi fortsätta att använda dem.

Sedan sade Lennart Beijer att Sydkraft sannolikt inte skulle vara roade om våra förslag gick igenom. Jag kan försäkra Lennart Beijer att det inte är förluster hos Sydkraft som är drivkraften för den moderata energipolitiken. Vi ser det snarare så att det är de som jobbar i elintensiv industri – och människor i miljontals hushåll som drabbas av höjda kostnader till följd av Vänsterns och regeringens energipolitik – som har anledning att vara oroade i dag och som borde vara nöjda med de moderata förslagen.

Det är ändå intressant att lyssna till Lennart Beijer, för han är en av de mer hederliga energidebattörer vi har här i riksdagen. Det är intressant att konstatera att han talar om utfasning av olja och kol, om att gynna dels biobränsle, dels kraftvärme och om att avveckla kärnkraften. Låt mig parafrasera Hansson de Wolfe United, som sjöng *Var kommer barnen in?*, och i stället fråga: När kommer gasen in, om Lennart Beijer får avgöra, i det svenska energisystemet?

Anf. 32 LENNART BEIJER (v) replik:

Fru talman! Jag menar nog inte att välkända ståndpunkter behöver vara så felaktiga i och för sig. Jag har full respekt för att partierna står kvar vid sina gamla ståndpunkter. Jag bara konstaterar att ibland känns det som att det skulle vara väldigt skönt om man kunde säga att nu har vi kommit så här långt, och nu försöker vi tillsammans se till att ställa om energin i Sverige. Det skulle naturligtvis vara en styrka, men jag begär inte det. Det är naturligtvis att gå alldeles för långt.

Jag är också mycket rädd om den elintensiva industrins möjligheter att fortsätta verka, och jag tycker att vi gång på gång har sagt väldigt tydligt att den hänsynen också fortsättningsvis kommer att tas. Det är jätteviktigt för Sverige att den här industrin kan fortsätta verka.

När det gäller eluppvärmda hus är det väl snarare så att väldigt många av dem som i dag sitter i sådana välkomnar och vill att vi går fortare fram med att söka lösningar så att de kan gå ifrån detta och komma in i exempelvis fjärrvärmesystemen.

Sedan gäller det utfasning av olja, kol och kärnkraft och frågan som Ola ställer: När kommer gasen in? Vi vet alla att den diskussionen pågår. Gasen finns faktiskt redan i Sverige. Vi har ett system mellan Malmö och Göteborg som kan ta emot ca 30 terawattimmar naturgas. Det utnyttjas i dag bara kanske till knappt hälften. Det är väl också så att kunde man styra naturgasen till områden med mycket industri skulle det också vara acceptabelt. Men än så länge är jag inte villig att acceptera fritt fram för naturgasen i Sverige.

Anf. 33 OLA KARLSSON (m) replik:

Fru talman! Som jag sade tidigare är det intressant att lyssna till Lennart Beijer. Han vågar i alla fall erkänna effekterna av den egna energipolitiken. Vill man värna den elintensiva industrin, vill man inte slå ut den, vill man inte ha alltför höga kostnader för dem som har elvärme i

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

sina villor och radhus och vill man fasa ut olja, kol och kärnkraft så är det nästan per definition antingen import utifrån eller naturgas, fossilgas, som är alternativet.

Då säger Lennart Beijer att det inte ska släppas fritt fram, inte just nu. Men ser Lennart Beijer något alternativ till gasen om man vill avveckla kärnkraften? Lennart Beijer sitter ju med och följer omställningsarbetet och kan konstatera att vindkraften inte kommer att tillföra några stora mängder terawattimmar. Biobränsleeldade kraftvärmeverk har man sökt bidrag för att bygga, men det är på mycket få ställen som vi har fått nya anläggningar. Småskalig vattenkraft finns det också ett antal ansökningar om, men det är mycket få som bygger. Det är också mycket svårt med dagens bidragssystem att räkna hem den typen av nyanläggningar.

Ser Lennart Beijer något alternativ i realiteten till antingen ökad import eller ökad användning av gas?

Anf. 34 LENNART BEIJER (v) replik:

Fru talman! Som vi redan tidigare konstaterat i dag ser vi alla ett problem med de låga elpriserna. Vi kan vara glada för dem, men det är ett problem att det inte kommer till någon ny elproduktion. Det är t.o.m. så besvärligt att inte ens de äldre, alltså de sedan flera år gående, kärnkraftsreaktorerna anses lönsamma att driva fullt ut. Det är klart att det skapar en viss situation, ett visst problem.

Jag tror att alternativet till ökad gasintroduktion faktiskt är att klara av detta med minskad elanvändning och effektivisering. Vi har den här intressanta diskussionen om att vi i Sverige använder nästan dubbelt så mycket el per komponent som produceras i industrin än vad man gör ute i Europa. Det är klart att vi inte bara gör det för att vi tycker att det är roligt att använda el, utan det beror på att det har varit ganska låga priser. Det beror också på att vi inte har prioriterat den uppgiften.

Det är nästan avgörande för svensk industris fortlevnad att man kommer ned på samma elanvändning som konkurrenterna har. Då skulle vi naturligtvis lösa många av de här problemen. Effektivisering och minskad användning är med andra ord kanske de viktiga åtgärderna.

Anf. 35 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Lennart Beijer kommenterade i sitt anförande vad de andra partierna vill. Men jag måste fråga: Vad vill Vänstern egentligen? Visserligen sade Lennart Beijer att det krävs en radikal omställning av energisystemet och en utfasning av olja och kol – och naturligtvis kärnkraft. Men tillvägagångssättet för detta menade Lennart Beijer var att vi skapar ett modernt energiskattesystem. Jag skulle vilja att Lennart Beijer utvecklar hur ett skattesystem ska vara utformat som ska kunna ge oss en garanterad elproduktion till rimliga priser för industri och hushåll samtidigt som Vänstern fasar ut oljan, kolet och kärnkraften. Hur ska vi betala detta? Hur mycket skatt vill Vänstern ha?

Anf. 36 LENNART BEIJER (v) replik:

Fru talman! Vad vill Vänstern egentligen? Det är naturligtvis 1997 års energiöverenskommelse som gäller för oss. I den ingår helt enkelt att påbörja en omställning där man sakta men säkert, som det ofta är på energisidan, får bort olja, kol och kärnkraft. Det är alldeles uppenbart att

man då också måste ha ett energiskattesystem som drar åt det hållet. Det vi vill gynna i Sverige, nämligen biobränslen, ska naturligtvis ha en speciell ställning medan man därefter beskattar de olika energislagen i förhållande till hur mycket de ställer till det för miljön.

Det finns ett antal sådana förslag som säkert också Inger Strömbom har sett. Vi får väl se, och vi får väl hoppas att ett sådant system kommer på bordet så snart som möjligt.

Anf. 37 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Vi vill ju alla ställa om energisystemet. Det är ingen tvekan om det. Men det gäller att vara realistisk. Eftersom Vänstern angav ett modernt energiskattesystem som nästan den enda lösningen när det gäller hur vi ska få i gång den här omställningen blev jag inte riktigt klok på svaret. Visst finns det många olika förslag. Jag har sett massor av olika förslag vifta förbi. En del kommer från Regeringskansliet, en del kommer från berörda energioorganisationer. Men jag undrar: Har Vänstern något skatteförslag? I så fall tycker jag att det dags att börja presentera detta. Annars är jag rädd att Vänsterns tal om omställning bara blir tomma ord – om man inte har något konkret att komma med.

Anf. 38 LENNART BEIJER (v) replik:

Fru talman! Jag förstår inte Inger Strömbom. Det är väl ganska självklart att Vänsterpartiet står bakom 1997 års energiöverenskommelse. Nu har vi ett läge med, får vi väl säga, alldeles för låga elpriser. Då handlar det dels om den biten, dels om energiskattesystemet, att det verkligen drar åt rätt håll och inte missgynnar exempelvis kraftvärme. Men jag tror också att det är viktigt att vi får en harmonisering av skatter gentemot vår omgivning – hela Europaområdet med andra ord. De åtgärderna kan jag inte tänka mig att ens Inger Strömbom tycker är felaktiga.

Anf. 39 EVA FLYBORG (fp) replik:

Fru talman! Lennart Beijer har flera gånger sagt att Vänsterpartiet bygger sin energipolitik på 1997 års energiöverenskommelse. Det har vi förstått. Men det är också sant att den i sin tur i allt väsentligt bygger på 1980 års folkomröstning om kärnkraft.

Lennart Beijer sade också att det finns en samsyn i den här frågan. Ja, det gör det – i riksdagen finns det en majoritet för detta. Men jag vill hävda att det inte speglar svenska folkets åsikter. Det speglar inte åsikterna hos de 2,1 miljoner nya väljare som inte har fått säga sitt i den här frågan, och jag är en av dem.

Har man ingen förståelse för att det händer oerhört många saker på 20 år? Nils-Göran Holmqvist sade t.ex. att tekniken ju inte står stilla. Som en jämförelse kan jag nämna att t.ex. 80 % av allt det som bolaget Ericsson i dag säljer över huvud taget inte fanns för 18 månader sedan. Så snabbt går tekniken framåt på många områden. Finns det ingen förståelse hos Vänsterpartiet för att det faktiskt har hänt otroligt många saker? Det är inte samma sak att 1997 års energipolitiska överenskommelse faktiskt i allt väsentligt är lika med 1980 års folkomröstningsresultat och att det inte borde gälla för en energiöverenskommelse i dag och för morgondagens beslut.

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

Anf. 40 LENNART BEIJER (v) replik:

Fru talman! Jag har stor förståelse för att det har hänt mycket under de senaste 20 åren, och jag försöker faktiskt undvika att försöka bygga upp mitt energipolitiska resonemang på 1980 års folkomröstning. Men vi har ett riksdagsbeslut från 1997, och det är lite svårt att säga att det på något sätt är osäkert vad det beslutet innebär. Det finns en ganska ordentlig riksdagsmajoritet som står bakom detta beslut.

Det är naturligtvis alltid så att det från tid till annan kan vara olika opinioner ute i samhället. Det vet vi alla. Det kan gälla olika frågor. Men om riksdagen kan fatta beslut, om riksdagens partier har klara uppfattningar i frågan, då är det att misshushålla med folkomröstningar att försöka föreslå sådana.

Anf. 41 EVA FLYBORG (fp) replik:

Fru talman! Min poäng är naturligtvis att folkets vilja i dag egentligen inte alls speglar vad riksdagsmajoriteten beslutade. Och det bygger i allt väsentligt på 1980 års folkomröstningsresultat, och därom tvekar väl egentligen ingen.

En annan fråga som jag egentligen inte får något svar på är: Hur många år ska ett folkomröstningsresultat gälla för t.ex. energipolitiken? Nu har det gått 20 år sedan vi hade folkomröstningen 1980. Är 30 år lämpligt? Kan man då säga att man bryter sig loss från den gamla omröstningen och fattar ett självständigt beslut? Är 40 år lämpligt, eller är 100 år lämpligt? Det är naturligtvis svårt att svara på. Men en fingervisning kanske man ändå skulle kunna få från Vänsterpartiets företrädare.

Anf. 42 LENNART BEIJER (v) replik:

Fru talman! Till att börja med kan jag säga att jag tycker att 100 år är en för lång tid. Sedan vet jag att det finns folkomröstningar från senare datum i frågor där opinionen antagligen tycker någonting annat. Det blir väldigt knepigt om man ska följa opinionerna så fort som de ändrar sig i stället för att försöka hålla fast vid att riksdagen ändå driver dessa frågor.

Jag har accepterat att vi fortfarande faktiskt är medlemmar i EU, och jag tror att energifrågan ligger ännu mer stabilt i riksdagen, eftersom vi har fyra partier som är väldigt ense om den här inriktningen. Det finns ingenting i partierna som gör att det är osäkert. Och vi har åtminstone tre partier som tycker väldigt illa om utvecklingen. Men jag måste ändå säga att det finns en ganska bred majoritet. Och så länge den finns, och så länge partierna ändå kan stå pall i den här diskussionen, så tycker jag nog att man inte behöver någon folkomröstning.

Anf. 43 HARALD BERGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag ska inte komma med något särskilt yrkande, utan bara instämma i Inger Strömboms yrkande när det gäller reservation 2. Jag vill något lyfta fram frågan om kärntekniklagen och dess 6 §. Jag har två år i rad motionerat om att jag anser att den bör tas bort, och jag har blivit ytterligare stärkt i uppfattningen att den bör försvinna.

Nils-Göran Holmqvist sade i sitt anförande att utvecklingen inte står still. Jag förstår att han mest åsyftade teknikutvecklingen när det gäller framtagande av förnyelsebar och ny energi. Men utvecklingen står ju inte

heller still när det gäller kärntekniken. Det oroar mig att Sverige faktiskt avhänder sig en möjlighet att delta i denna utveckling.

Jag är medveten om möjligheten till forskningsverksamhet, energitekniskt utvecklingsarbete, samarbete över gränser, osv., och den finns t.o.m. när det gäller fusionsforskning som det skrivs om i betänkandet. Men en sådan lag lägger ändå en hämsko på forskare. Man vill inte gärna delta i ett sådant arbete som man sedan inte kan fullfölja genom att uppföra just en kärnreaktor. Det pågår en ganska kraftig utveckling internationellt när det gäller möjligheterna att uppföra kärnreaktorer som dels inte kan råka ut för någon härdsmläta, dels på ett helt annat sätt tar vara på bränslet. Och lagringstiden innan avfallet blir ofarligt kommer att bli oerhört mycket kortare än när det gäller dagens avfall.

Det här är den ena delen när det gäller kärntekniklagen. Den har ett par andra komplikationer. Jag har nämnt den internationella delen något. Vi borde delta i en utveckling där vi så småningom också kunde visa på att vi kan hjälpa till att reda ut problemen kring de reaktorer som finns i vår närmaste omgivning. När det gällde Tjernobyl fick vi verkligen veta om att den exploderade rent fysiskt på oss själva. Så är det väl också med de andra kärnreaktorerna om de skulle explodera. Då får vi alltså den radioaktiviteten direkt på oss.

Det finns ytterligare en sida av detta, nämligen vad som ska ersätta kärnkraften. Det har tagits upp här av Lennart Beijer och övriga. Den energi som vi kan få genom t.ex. vind, småskalig vattenkraft och biomassa kan inte ersätta en storskalig avveckling av kärnenergin. Då har vi, såvitt jag kan förstå, gasen kvar. Är vi då villiga och intresserade av att bygga fast oss i ett nytt storskaligt system som medför utsläpp av t.ex. koldioxid, visserligen på en lägre nivå, men det är ofrånkomligt att fossilgasen ger utsläpp? Jag är inte intresserad av att delta i detta. Jag är intresserad av att se att vi kan utveckla en säker energikälla som kan ge oss energi framöver och som kan hjälpa också vår omvärld. Vi kan inte bara ensidigt och kortsiktigt snegla på den egna situationen i Sverige. Vi har också ett ansvar tekniskt, ekonomiskt och mänskligt för vår närmaste omgivning.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

4 § Mänskliga rättigheter m.m. – länder, områden och enskilda folk

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande 1999/2000:UU11
Mänskliga rättigheter m.m. – länder, områden och enskilda folk.

Anf. 44 LISELOTTE WÄGÖ (m):

Fru talman! Vi ska i dag behandla utrikesutskottets betänkande 11 som rör mänskliga rättigheter. Jag kommer i mitt anförande att beröra några av de reservationer och särskilda yttranden som vi har fogat till betänkandet.

Jag vill börja med att ta upp Vitryssland. Det har alldeles nyligen bildats en parlamentarikerförening för Vitryssland här i riksdagen, vilket är

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Vissa energipolitiska
frågor*

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

mycket glädjande. Vi ska ha ett årsmöte den 5 april. Det är ett väldigt bra initiativ.

Dessutom har Socialdemokraterna nyligen haft en kampanj i form av det dokument som jag här håller i handen – en utmärkt kampanj för att i Sverige medvetandegöra vad det är som händer i Vitryssland. Men allra väsentligast när det gäller Vitryssland är kanske Sveriges närvaro där.

Vi moderater har sedan 1986 krävt att Sverige inrättar en ambassad i Kiev. I fem år har vi krävt detta och vi gör det också i år. Men vi kan bara konstatera att utskottsmajoriteten inte heller den här gången är beredd att helhjärtat stödja detta vårt yrkande. Vi beklagar det mycket djupt, för det är just nu i detta ögonblick som det behövs en ambassad i Kiev som ett stöd för den demokratiska process i landet som faktiskt finns. Den skulle också, tillsammans med en rad andra åtgärder, på sikt kunna medverka till ett fritt, självständigt och autonomt Vitryssland.

En etablering skulle dessutom uppfattas som ett stöd till de demokratiska krafterna i landet och också som ett erkännande av de demokrater som varje dag de facto riskerar att fängslas och försvinna i detta land som är styrt av en despot.

Enskilda organisationer skulle också kunna verka på ett säkrare sätt om en ambassad etablerades. Dessutom skulle ett sådant initiativ också kunna inspirera andra länder, inte minst de nordiska, att också öppna ambassader i Minsk.

Det går alltså inte att vänta, fru talman, tills vi lägger ned en annan ambassad för att få utrymme för att etablera en ambassad i Minsk. Det är än så länge riksdagen som lägger fast svensk utrikespolitik, inte Finansdepartementet.

Fru talman! Jag vill gärna nämna något om Ryssland och då kanske framför allt om Tjetjenien. Ryssland är ju Europas största land både till ytan och befolkningsmässigt. Ryssland har också den i särklass starkaste militärmakten, med strategiska och taktiska kärnvapen. Även om landet befinner sig i ett svaghetstillstånd är, och förblir, Ryssland en europeisk stormakt. Landet har en särskild betydelse i Östersjöområdet och gränsar också till våra grannar på andra sidan Östersjön.

Efter Boris Jeltsin går Ryssland nu in i ett nytt skede, mer säkerhetsorienterat och nationellt – om man får tolka det hela så. Man är också mer mån om att visa kraft och beslutsförmåga. I de ryska gränsområdena och i det s.k. nära utlandet finns det spänningar och krafter som kan utlösa händelsekedjor som vi i dag inte vet mycket om. Det är en instabil europeisk situation som vi måste ta på allvar.

Det är väl framför allt mot denna bakgrund som vi oroar oss för utvecklingen i Tjetjenien. Kriget förs med stor brutalitet, lindrigt uttryckt. Civilbefolkningen drabbas hårt. Det helt legitima syftet att bekämpa terrorism får inte användas som täckmantel för att bedriva en regelrätt straffexpedition mot ett helt folk. Det är hela Europas angelägenhet hur Ryssland för kriget i Tjetjenien. Ryssland kan inte med hänvisning till ”inre angelägenheter” undandra sig omvärldens erbjudande om hjälpsändningar till den nödlidande befolkningen och om beredskap att medla eller åsidosätta nödvändigheten av återhållsamhet och vettiga proportioner i sina åtgärder. Terrorism ska bekämpas med precisa metoder som drabbar just terrorister – *inte* med urskillningslöst våld mot civilbefolkningen.

I betänkandet har vi ett särskilt yttrande när det gäller flygförbudszo-
ner i Irak. Jag vill lite grann beskriva bakgrunden till det särskilda yttran-
det.

Sedan Iraks angrepp på Kuwait i augusti 1990 och det därpå, 1991,
följande Gulfkriget står Irak i stor utsträckning under det internationella
samfundets förmyndarskap. Det har sin grund i det eldupphöravtal som
ingicks med Irak efter kriget då Irak förband sig att deklarera och för-
störa alla arsenaler av massförstörelsevapen samt i ytterligare ett trettiotal
resolutioner i FN:s säkerhetsråd.

Den i sammanhanget viktigaste resolutionen är resolution 687 som
stadgar om bl.a. mycket strikta ekonomiska sanktioner och vapenem-
bargo till dess att kraven uppfylls på ett sätt som säkerhetsrådet bedömer
som tillfredsställande. För första gången i sin historia åtog sig FN att
genomföra en avrustning av massförstörelsevapen i ett land mot regi-
mens vilja. Detta är den ena delen av problematiken.

Efter kurdernas massflykt strax efter kriget antog säkerhetsrådet vi-
dare resolution 688 som ledde till att USA, Storbritannien och Frankrike
upprättade en skyddszon för kurderna norr om den 36:e breddgraden. Det
innebär att Irak måste upphöra med all militär aktivitet och att flygförbud
införts.

På liknande sätt infördes senare en något mindre restriktiv skyddszon
och den inriktades framför allt på att skydda shiamuslimer som bebodde
södra Irak, varför regimen reella suveränitet i praktiken inskränks till de
centrala delarna av landet. I dessa zoner leder irakisk radaraktivitet till
återkommande attacker utförda av amerikanska och brittiska plan.

Flygförbudszonerna kom till för att skydda civilbefolkningen från
kränkningar av mänskliga rättigheter från den irakiska regimen sida
samt för att hindra militär aktivitet i norra respektive södra Irak. Den
norra zonen är ett skydd och en förutsättning för den kurdiska befolk-
ningens skydd.

Vi moderater anser att även om zonerna saknar en entydig folkrättslig
grund i form av säkerhetsresolutioner har världssamfundet accepterat
zonerna och att ett folkrättsligt stöd *et contrario* därför kan anses före-
ligga.

Det som utskottsmajoriteten i detta betänkande uttrycker kan tolkas
som att zonerna ska upphöra att existera. Detta är i så fall ett exception-
ellt och mycket anmärkningsvärt ställningstagande i svensk utrikespoli-
tik. Jag skulle vara tacksam om jag fick förklarat vad utskottsmajoriteten
egentligen menar med skrivningen. Det är detta som har föranlett oss att
skriva vårt särskilda yttrande.

Vi har också i betänkandet ett särskilt yttrande om Etiopien och Eri-
trea och det kan inte vara mer aktuellt än just i dag. Det pågår ju ett re-
gelrätt krig mellan Etiopien och Eritrea. Det talas om att ca 500 000
människor, alltså en halv miljon människor, har dödats i den här konflik-
ten. Vi moderater föreslår att vi, eftersom det är fråga om krigförande
länder, ska suspendera biståndet till båda länderna under den tid kriget
pågår och i stället kanalisera det biståndet via enskilda organisationer.

Detta har sin verkliga grund i dag med tanke på att man nu står inför
en stor svältkatastrof i bl.a. Etiopien där man återigen går ut och vädjar
till västvärlden om hjälp för att just undvika en svältkatastrof.

Prot.
1999/2000:85
24 mars

Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk

Det är viktigt att det humanitära biståndet kanaliseras via enskilda organisationer så att det verkligen kommer dit det ska och att man använder de pengar som i dag går direkt till regimen, visserligen riktade till särskilda projekt. Det är en viktig markering från svensk sida att vi inte accepterar den här konflikten och att det heller inte ska utgå några biståndspengar till krigförande länder.

Det är bråttom med det humanitära stödet. Jag lyssnade just på nyheterna i morse och fick klart för mig att det redan har offrats ganska många människor i denna svältkatastrof. Det här är oerhört aktuellt, och här måste vi handla snabbt.

Ett annat särskilt yttrande som vi har i utskottsbetänkandet rör Taiwan. Det är närmast en tolkningsfråga. Under mom. 33 påpekar vi att man från utskottsmajoriteten sida har en formulering som vi tycker är felaktig. Jag vill bara nämna detta för kammarens ledamöter. Vi skriver: ”Utskottets formulering ’Utskottet tar generellt avstånd från militära hot som påtryckningsmedel’ är inte korrekt. FN-stadgan (art. 51) ger uttryckligen rätt till individuellt och kollektivt självförsvar, vilket kan innebära våldsanvändning. Sveriges regering (utrikesdeklarationen den 10 februari 1999) formulerar saken så här: ’Det är säkerhetsrådet som har till uppgift att besluta om militär våldsanvändning, förutom i fall av självförsvar eller i extrema nödsituationer’.”

Det här har vi velat ha som en anteckning med anledning av de hot som har framförts innan valet i Taiwan. Vi tycker inte heller att utskottsmajoriteten med tillräcklig tydlighet har utpekat aggressorn i konflikten mellan Kina – fastlandet – och Taiwan.

Jag kan inte avstå från att nämna något om Kongo. Det har sin bakgrund i att jag besökte Kongo-Brazzaville och Kongo-Kinshasa för inte så länge sedan. Kongo-Brazzaville behandlas i utskottsbetänkandet, däremot inte Kongo-Kinshasa. Jag ska av det skälet nämna något om Kongo-Brazzaville.

Kriget har varit ett sällsynt grymt krig. Det är svårt att överblicka det även om man har varit på plats. Det talas om att över 600 000 människor är eller har varit på flykt. Fortfarande är 200 000 människor försvunna. Den fråga som infinner sig: Finns de här människorna fortfarande ute i skogarna? Ja, kanske en del av dem. Fortfarande finns en ström av flyktingar varje vecka, ett par tusen kommer varje vecka. Men fortfarande saknas väldigt många människor.

Vi hoppas att de är i livet, inte döda. Då kanske vi står inför en situation att det i tysthet har begåtts ett folkmord i Kongo. Att kriget har varit sällsynt grymt fick vi vittnesmål om när vi var där nere och besökte landet. Vi fick beskrivet för oss grymheter som man inte trodde var möjliga, inte ens i krig.

När flyktingarna skulle återvända upprättades det någonting som man kallade en humanitär korridor där flyktingarna skulle kunna återvända trygga. Där skedde förfärliga övergrepp. Det var inte bara det att flyktingarna förnedrades, att de inte fick behålla någonting av de få ägodelar de hade, utan det var systematiska våldtäkter. En person som jag träffade uttryckte det så här: Vi kunde väl stå ut med de umbäranden som vi utsattes för under flera dagars marsch, att man plockade av oss allt vi hade, att man förnedrade oss på olika sätt och att vägarna var kantade med lik,

att vi inte fick ta hand om de barn som satt på likhögarna. Men det värsta var flickornas skrik på nätterna när de våldtogs.

Det har alltså varit ett sällsynt grymt krig. Hela samhällsstrukturen är i sönderfall. Kongo-Brazzaville behöver otroligt mycket hjälp för att bygga upp landet igen. Det gäller allt ifrån att få strukturer som fungerar, att bygga upp en demokrati, att få en fungerande statsapparat till att få ett utbildningssystem värt namnet, att se till att människor får arbete. Det rör sig om mycket. Jag tror att demokratistöd är av utomordentligt stor vikt. Jag tror att det är viktigt att vi redan nu från Sveriges sida försöker undersöka möjligheterna att sakteliga bygga upp landet igen. Det är påtagligt vilket starkt civilt samhälle som växer fram i sådana här länder där inget annat fungerar. Det civila samhället tar över sådant som normalt sett skulle skötas av en fungerande statsapparat.

Det är också imponerande att se vilken viktig roll kyrkorna har i dessa länder. Våra svenska missionärer har funnits både i Kongo-Brazzaville och i Kinshasa sedan slutet av 1800-talet. Det är påtagligt vilket stort ansvar missionärerna har tagit både under kriget och tidigare. Man kan säga att kyrkorna och församlingarna faktiskt fungerar som små samhällen i dag och tar hand om väldigt mycket av det viktiga funktionerna. Det är ett imponerande arbete.

Det går också att identifiera demokraterna i dessa länder. Och det ska man också göra i ett uppbyggnadsskede och samarbeta och stärka dem. Det görs på olika sätt från Sveriges sida med ett utbyte osv. Det har varit väldigt värdefullt att ha varit på plats och kunnat knyta kontakter. Samtliga partier var med på resan, och jag tror att vi med gemensamma krafter kommer att kunna åstadkomma någonting som kommer till godo för både Kongo-Brazzaville och Kongo-Kinshasa.

Några ord, fru talman, om Västsahara. Västsahara har ju hitintills väntat på en demokratisk lösning. Det som bestämdes tidigare, att man ska genomföra en folkomröstning, verkar nu komma på skam. Det förefaller inte enligt de informationer jag har som att folkomröstningen skulle kunna ske under 2000. Det här har väckt stor irritation och besvikelse i Västsahara. Det finns indikationer som tyder på att vi kanske har en konflikt på gång i Västsahara. Jag tror att det är viktigt att vi så långt det är möjligt försöker att förhindra att detta sker. Vi har redan ett trettio-tal konflikter i världen, och det är 30 för många. Det är viktigt att vi inom ramen för FN försöker att åstadkomma att denna folkomröstning kommer att ske så att vi får en demokratisk lösning på den konflikt som varat så länge nere i Västsahara.

Jag vill också nämna något om själva utskottsbetänkandet, fru talman. Det här är, som jag sade inledningsvis, ett motionsbetänkande där man tar upp ett antal länder som varit föremål för motionsyrkanden. Det ger ingen helhetsbild över MR-läget i världen. Jag tycker att det vore lämpligt att pröva möjligheten att lösa det här. Man kan göra det på olika sätt. Man kanske skulle kunna få en offentlig skrivelse från regeringen om våra 20 största samarbetsländer, komplettera med kandidatländerna, de som nu står i tur att ingå i EU, och till det foga motionsyrkandena, så att vi får en bättre och heltäckande bild av MR-läget i landet.

Jag hoppas att vi ska kunna resonera oss fram till något sådant till nästa gång. Det här ger inte hela sanningen, utan det är mycket som skulle kunna behandlas i ett betänkande av det här slaget. För att inte vi

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

skulle ta oss vatten över huvudet kanske begränsningen till just samarbetsländerna och kandidatländerna vore ett bra sätt att komma fram. Vi har en hygglig grund i den årsrapport som UD har kommit med alldeles nyligen och där man beskriver, visserligen som en katalogaria, hur situationen ser ut när det gäller mänskliga rättigheter och demokratiseringsutvecklingen i våra samarbetsländer. Mycket av det arbetet är redan gjort. Man skulle då kunna använda sig av det materialet för att få en officiell skrivelse som utskottet sedan kunde hantera på det sätt som jag har beskrivit.

Slutligen vill jag yrka bifall till vår reservation nr 3 under mom. 35. Det handlar om skattebefrielse för Taiwans representationskontor. Här kryper utskottet som vanligt bakom Wienkonventionen. Det är inte relevant i år, och det var inte relevant förra året. Dessa frågor kan mycket väl hanteras och beslutas av Sveriges riksdag, om bara viljan finns. Men den fanns tydligen inte den här gången heller.

Anf. 45 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill påminna om det önskvärda i att någorlunda hålla anmälda talartider.

Anf. 46 HOLGER GUSTAFSSON (kd):

Fru talman! I dag debatterar vi mänskliga rättigheter i vårt lands mäktigaste politiska institution, Sveriges riksdag. Vi önskar att alla folk skulle kunna göra det under samma demokratiska förutsättningar som vi har här.

Mänskliga rättigheter bärs i dag upp av flera institutioner inom världssamfundet, FN:s kommission för mänskliga rättigheter, Europarådet för mänskliga rättigheter, OSSE och EU:s institutioner som vill garantera mänskliga rättigheter så långt unionens mandat räcker. Det är nödvändigt att många stora och små organisationer ägnar all sin tid i kampen för mänskliga rättigheter. Ändå tycks kränkningarna öka runtom i världen.

Att tillförsäkra varandra mänskliga rättigheter i såväl kriser som ett tufft vardagsliv handlar ytterst om respekten för människors lika värde, dvs. att aldrig någonsin kränka människovärdet. En sådan etik måste planteras tidigt i varje individs liv och sedan utvecklas och fördjupas under hela livet. Först då kan vi lita på beteenden och relationer oavsett yttre kriser, men här har vi en lång väg att gå.

Som kristdemokrat känns det oerhört angeläget att markera vikten av att aldrig kränka människovärdet. *Alla* människor ska omfattas av likvärdiga rättigheter, oavsett nationalitet, hudfärg, kön, ålder och sexuell läggning.

Fru talman! Värderingar som finns nedskrivna i bl.a. FN:s olika deklarationer om de mänskliga rättigheterna och andra folkrättsliga traktat måste utgöra ett rättesnöre för oss alla. Här får vi inte tveka att framföra kritik vare sig mot vår egen eller andra nationers regeringar.

Jag har tidigare kritiserat att den svenska regeringen ännu inte har tagit fram en handlingsplan för mänskliga rättigheter, trots att alla FN:s medlemsländer har uppmanats därtill vid FN-konferensen i Wien 1993. Det är ett tecken på nonchalans.

Att våga diskutera också det egna samhället samtidigt som man gör en ansats att sätta människovärdet i fokus i *hela* utrikespolitiken, skulle ge en hög trovärdighet.

Fru talman! Vid ett studium av Human Rights Watchs årsrapport 1999 kan vi konstatera en intensifiering av försvarandet av de mänskliga rättigheterna.

Principen om statssuveränitet måste, i vissa fall, ge vika därför att staterna brister i förmågan att skydda sina medborgare. Stater har ett ansvar att skydda människors rättigheter. När de inte lyckats med det – eller t.o.m. systematiskt bryter mot mänskliga rättigheter – ja, då måste omvärlden reagera och skydda enskilda människors rättigheter.

Som kristdemokrat är det naturligt att man hävdar att det finns universella rättigheter mot bakgrund av vår syn på alla människors lika värde och att vi alla gemensamt tillhör ett släkte.

Däremot kan det finnas olika kulturella synsätt på MR-frågor, och det är inte så konstigt. Olika samhällsutvecklingar i världen ligger bakom det.

Det måste alltid föras en ödmjuk debatt om vad universella mänskliga rättigheter ska stå för. Ödmjukheten bör speglas i en kritisk dialog, men inte i undfallenhet med kompromisser som drabbar enskilda människor.

Det finns ett flertal rapporter som hävdar att världens olika religioner och kulturer har en minsta gemensamma nämnare som kan betecknas som gemensamma mänskliga rättigheter. De som mest högljutt hävdar olika kulturella rättigheter är ledare i diktaturer som vill bevara sin makt-position.

Fru talman! Utrikesutskottets betänkande behandlar flera stater som har stora problem att leva upp till en rimlig nivå av mänskliga rättigheter. Här behandlas Rysslands inhumana attacker i Tjetjenien som drabbat alltför många civila; barn, kvinnor och obehäpnade män. Vi behandlar också den tilltagande antisemitism som får ryska judar att lämna landet.

Kristdemokraterna anser att Sverige nu måste ta ett samlat grepp och se över den situation som de asylsökande befinner sig i. En bedömning bör göras beträffande judarnas situation i *Ryssland* innan avvisning sker.

Utskottet menar att antisemitiska stämningar har viss utbredning i Ryssland och även i andra f.d. sovjetrepubliker. Det finns exempel på hur rättssvårdande organ i Ryssland eftersatt sin plikt att ingripa mot diskriminering, vilket ofta kan förklaras med att rättssystemet alltjämt överlag är svagt utvecklat. En huvudambition vid Sveriges samarbete med bl.a. Ryssland är att stärka uppbyggnaden av rättsväsendet och de demokratiska institutionerna så att de uppfyller de krav som kan ställas av Europarådet och OSSE, och detta är ett mycket viktigt arbete.

Fru talman! Här är det viktigt att den svenska regeringen inte faller för något slags realpolitik därför att Ryssland är stort och en nära granne. I stället är det en historiskt sett lämpligt tid att vara tydlig mot Ryssland. Nu är den tid då landet och myndigheterna söker en ny identitet också på MR-området, och därför är man känslig.

Såväl Ryssland som de öststater som genom EU:s utvidgning öppnar mot väst måste ges både etisk och praktisk hjälp att bemästra den mycket krävande övergången från ett totalitärt samhälle till en modern demokrati.

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

Det civila förtrycket från maffia och korrumperade myndigheter är hårt genom den ekonomiska brottsligheten. Smugglingen av narkotika och vapen är omfattande, liksom sexhandeln med kvinnor och barn, en handel som i hög grad kränker mänskliga rättigheter. Även den illegala invandringen utgör ett stort problem, där flyktingströmmar sker via de nya länderna.

Tillräcklig uppmärksamhet har inte getts åt de svåra problem som kan uppstå inom ett utvidgat EU eller vid de nya gränserna. Som blivande ordförandeland i EU:s ministerråd 2001 bör Sverige redan nu förbereda sig på att ge en lösning på dessa frågor. Sverige har då ett stort ansvar, men vi har också en unik kompetens att erbjuda de nya kandidatländerna på detta område. Nordisk och svensk rättstradition bör ha ett så gott renommé att vi kan erbjuda en massiv utbildning och en uppbyggnad av lämpliga institutioner i samverkan med de nya EU-länderna.

Herr talman! Betänkandet tar också upp problemen på västra Balkan, och Kristdemokraterna tar upp den kritiska situationen i Kosovo.

Motionärerna framhåller vikten av att albaner, serber och andra etniska grupper kan leva sida vid sida i framtiden. Sverige och det internationella samfundet måste verka för att återupprätta ett multietniskt Kosovo. Kosovo behöver även omvärldens stöd för att bygga upp ett demokratiskt system. Vidare är det en förutsättning för att skapa en varaktig fred att de ansvariga för folkmord och kränkningar straffas. Sveriges regering måste kraftfullt verka för att misstänkta krigsförbrytare ställs inför rätta och politiska fångar släpps fria.

Vi kan i rapporteringen från rättegångarna i Haag läsa om de vidriga brott mot människorna som begicks under den etniska rensningen i f.d. Jugoslavien. Det handlar om våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingad graviditet, påtvingad sterilisering och sexuellt våld i arrangerade våldtäktsläger. I många fall har det gällt barn. Etiken och mänskliga rättigheter hade där absolut inget utrymme.

En förutsättning för försoning och stabilitet i Kosovo är att de individer som gjort sig skyldiga till krigsförbrytelser och brott mot de mänskliga rättigheterna ställs inför rätta och döms. Annars blir det svårt att bygga upp freden igen.

Herr talman! Utskottet har också behandlat situationen i Kina och relationen till Taiwan som nu är särskilt aktuell med anledning av presidentvalet. Kina är uppenbarligen en stormakt som har politiska problem på alla fronter. De mest grundläggande kraven på mänskliga rättigheter uppnår man inte. Det existerar ingen demonstrationsfrihet för studenter på Himmelska fridens torg, ej heller mötesfrihet för rörelsen falungong. Det inhumana dödsstraffet tillämpas aktivt mot Kinas medborgare.

Att det totalitära systemet är politiskt mycket svagt framgår med all tydlighet då man inte tål att demokratin växer sig stark i regionen Taiwan. Om det fanns något intresse för en folklig demokrati och förbättrade mänskliga rättigheter hos Kinas ledare, skulle man kunna tillåta att demokratin växer i Taiwan som ett alternativ att lära av. Men i stället skramlar man med vapen inför presidentvalet i Taiwan för att folket ska välja en regering som inte utmanar Kinas system.

Det är en strimma av hopp för omvärlden att Taiwans medborgare inte låter sig kuvas av Fastlandskina, utan att man i demokratisk ordning valde den president som uppenbarligen står folket närmast. Kina skulle

vinna omvärldens förtroende om regimen vågade ta tydliga steg i riktning mot demokrati och mänskliga rättigheter.

Kristdemokraterna anser att vår regering har varit alldeles för tyst i kritiken av Kinas hotelser mot Taiwan inför presidentvalet.

Herr talman! Avslutningsvis yrkar jag bifall till reservationen nr 2, men vi står naturligtvis också bakom våra övriga reservationer.

Anf. 47 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna från 1948 var ju tänkt att inleda en ny era i arbetet för mänskliga rättigheter och den mänskliga värdigheten. I dag, över 50 år senare, tvingas vi erkänna att det målet ligger långt borta. Den tragiska sanningen är att en stor del av världens befolkning lever under hårt förtryck och berövas många av sina grundläggande rättigheter. Alltför många länder bryter regelbundet mot de mest grundläggande mänskliga rättigheterna.

Fortfarande är dödsstraffet tillämpligt som bestraffningsform. Dödsstraffet är en omänsklig medeltida bestraffning som inte hör hemma i ett modernt samhälle. Enligt Amnesty är det Kina som genomför flest avrättningar. Därefter kommer Demokratiska republiken Kongo, USA och Iran. Under 1998 dömdes nära 4 000 personer till döden. Det skedde i 78 länder. 1 625 fångar avrättades i 37 av länderna. För närvarande väntar tusentals fångar på avrättning världen över.

Antalet länder som fortfarande utdömer dödsstraff har minskat de senaste tio åren, men det finns kvar i cirka vartannat lands lagstiftning. Ändå har man inte kunnat bevisa att dödsstraff har avskräckande effekter. Det tillämpas också ofta orättvist och godtyckligt. I många fall föregås det av en bristande eller felaktig rättegång.

EU har länge arbetat för dödsstraffets avskaffande. Från liberalt håll tycker vi att det är en stor framgång att alla central- och östeuropeiska kandidatländer nu har avskaffat dödsstraffet. Vår representant Hadar Cars var med och kämpade för det. Turkiet måste uppmanas att göra detsamma. EU bör intensifiera sina internationella insatser för att uppnå ett världsomspännande moratorium för avrättningar.

Herr talman! Att se på eller tåga inför kränkningar av mänskliga rättigheter, oavsett i vilken omfattning de sker eller var i världen de sker, är att ge sitt samtycke. Kränkningar av mänskliga rättigheter måste alltid påtalas, kritiseras och åtgärdas, oavsett var de äger rum.

Sverige har ett mycket viktigt ansvar på det här området. Vi bör intensifiera arbetet med att försvara och även förbättra skyddet för mänskliga rättigheter. Detta bör göras genom internationella organisationer där Sveriges bereds möjlighet att verka, t.ex. i FN, EU, Nordiska rådet och Världsbanken.

Särskilt EU har, genom den gemensamma utrikespolitiken, en möjlighet att utveckla ett kraftfullt instrument för värn av de mänskliga rättigheterna världen över. Redan i dag har EU en i många avseenden bra politik på det här området. Men den kan ändå anses vara för osammanhängande. Det finns ett behov av en mer samordnad och konsekvent politik. Folkpartiet har lyft fram det här problemet i Europaparlamentet. Min partikollega, EU-parlamentarikern Cecilia Malmström, har i ett betänkande nyss föreslagit att mänskliga rättigheter på ett naturligt sätt ska integreras i EU:s verksamhet, i bistånd, handel, politiskt samarbete

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

och kulturella kontakter. Det behövs en konsekvent politik som är trovärdig och förutsägbar. EU:s institutioner måste tala med en röst och ge samma signaler till länder som kränker dessa rättigheter.

Malmströms betänkande har bemötts positivt av EU-parlamentet. I förra veckan godkändes betänkandet. Regeringen här i Sverige bör ta till sig de förslag som presenteras i rapporten och med kraft driva dem i ministerrådet.

Individens fri- och rättigheter får aldrig, på grund av ett eventuellt samhällsexperiment eller en s.k. -ism, såsom nazism, kommunism, nationalism eller socialism, kränkas eller ges underordnad eller sekundär betydelse. Vi har sett otaliga exempel i historien på hur t.ex. kommunismen och nazismen åsidosatt mänskliga fri- och rättigheter och hur man i ideologins namn gjort sig skyldig till grava kränkningar av mänskliga rättigheter.

Runtom i världen, t.ex. i Indonesien, Burma, Kina och Kuba, strävar människor efter att komma i åtnjutande av de mest elementära fri- och rättigheterna i form av yttrande-, mötes- och åsiktsfrihet i avsikt att påverka och medverka till sitt lands utveckling och en uppbyggnad av det civila samhället. Påståenden från makthavarna om att dessa invånare ännu inte skulle vara mogna att åtnjuta dessa rättigheter måste avvisas. Detta används ofta som en legitimering just för att förneka invånarna dessa fri- och rättigheter.

Herr talman! Jag ska ta upp tre konkreta exempel från tre olika kontinenter i världen där MR-förhållandena är allvarliga. Vi vill rikta särskild uppmärksamhet på dessa. Jag nämnde nyss Kina och Kuba som exempel där bristen på respekt för mänskliga rättigheter i det närmaste är total. Jag vill även ta upp ett exempel från den afrikanska kontinenten, nämligen de båda Kongostaterna Brazzaville och Kinshasa. Jag besökte dem själv tillsammans med sju parlamentariker från Sveriges riksdag.

Jubileumsåret 1999, då Folkrepubliken Kina fyllde 50, visade på en för de flesta oväntat stark oro från de styrande inför varje yttring av avvikande uppfattningar. Demokratiförespråkare bevakades minutiöst, de arresterades och dömdes till hårda fängelsestraff. Den här utvecklingen accelererade inför tioårsdagen av massakern på Himmelska fridens torg den 4 juni 1989. Den andliga rörelsen falungong utsattes för ett massivt angrepp av de kinesiska säkerhetsorganen.

Internationellt har Kina under 1999 framstått som en aggressiv, arrogant och osäker medelstor stormakt. Frågan om Taiwans förhållande till fastlandet har varit särskilt infekterad. När Taiwans president Lee Teng-hui i en radiointervju i början av juli förra året förklarade att förhållandet mellan Kina och Taiwan borde hanteras som förhållandet mellan två stater ledde detta snabbt till att man från Peking gjorde hotfulla utfall mot Taiwan, åkompanjerade av militära maktdemonstrationer. Sedan dess har Kina fortsatt att spänna musklerna, och de militära angreppshoten mot Taiwan har duggat tätt, senast inför presidentvalet i förra veckan.

Valet i Taiwan innebär en historisk vändning i det taiwanesiska folkets långa väg mot demokrati. Med den liberale Chen Shui-bian som president finns nu alla förutsättningar för att demokratin kommer att befastas och stärkas ytterligare.

Vi och många med oss välkomnar den här vändningen. Samtidigt vet vi att hotet från Kinas makthavare finns med hela tiden. Våld ska tillgri-

pas om Taiwan avvisar försöken att åstadkomma en återförening genom förhandlingar, säger man från Peking. Men det demokratiska Taiwan visar att det inte finns någon motsättning mellan människors behov av demokrati och den kulturella omgivning i vilken de lever på olika håll i världen.

När det gäller en eventuell återförening med det kinesiska fastlandet är det medborgarna i Taiwan som själva måste få avgöra om de vill bli en del av Folkrepubliken eller om de föredrar fortsatt självständighet. Under de senaste årtionena har demokratin i Taiwan befasts. Fria val har hållits sedan 1996, och det är något av ett föredöme för många av Asiens flera diktaturer. Taiwan hör nu hemma i den internationella folkgemenskapen, och det hör också hemma i FN:s krets. Det är därför angeläget att Sverige inom ramen för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik arbetar för att Taiwan ska beredas möjlighet att inträda i FN.

Jag har, herr talman, en fråga med anledning av Liselotte Wågös inlägg. Hon hade för mig lite oklara synpunkter på majoritetens skrivning beträffande Taiwan utan att för den skull ge svar på den principiella frågan om Taiwans utveckling och medlemskap i FN. Det synes moderaterna lämna därhän, och det skulle vara bra med ett klarläggande var man står i den frågan.

Folkpartiet har länge krävt en ny och mera aktiv kurs i försvaret av mänskliga rättigheter i Kuba. Den demokratiska oppositionen i Kuba är helt beroende av omvärldens stöd. Dess företrädare söker genom kontakter med utlandet legitimitet och skydd gentemot sin egen regim. Regeringen bör därför verka för att stärka de demokratiska krafterna när tillfälle ges. Folkpartiet uppmanar därför utrikesministern att i detta syfte snarast besöka Kuba för att öppet träffa företrädare för såväl regimen som för demokratirörelsen.

Människorättsförsvarare och politiska aktivister utsätts för frihetsberövanden och trakasserier i dagens Kuba. Även om små steg kan skönjas vad gäller vissa mycket begränsade ekonomiska reformer finns det inga motsvarande tecken på framsteg på det politiska planet eller inom området mänskliga rättigheter. Den utfasning av det statliga biståndet till Kuba som den borgerliga regeringen påbörjade under åren 1991–1994 borde ha fullföljts av den tillträdande socialdemokratiska regeringen. Det ger fel signaler när regeringen ger bilateralt bistånd till Kuba och därmed bistånd till en regim som kraftigt kränker mänskliga rättigheter. En förutsättning för att bistånd till Kuba över huvud taget ska komma i fråga är att sådant bistånd förmedlas via enskilda organisationer och då till krafter som arbetar för ett demokratiskt Kuba samt för mänskliga rättigheter i landet.

Herr talman! Som jag tidigare sade besökte jag tillsammans med en rad andra svenska riksdagsmän nyligen de båda Kongorepublikerna Brazzaville och Kinshasa. De väpnade konflikterna har medfört enorma lidanden för civilbefolkningen i de här länderna. Mördandet fortgår, men världssamfundet förhåller sig passivt. Just nu upplever man att FN och de tongivande länderna i mångt och mycket har vänt Afrika ryggen. Jag kan i den delen i mycket instämma med den interiör som Liselotte Wågö här har beskrivit, för iakttagelserna var så tydliga.

Den politiska och praktiska situationen i dessa stater är kaotisk. I Kongo-Kinshasa har president Kabila sett till att samla all makt i egna

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

händer. Människorättsaktivister, oppositionspolitiker och regimkritiska journalister förföljs. På de senaste två åren har 300 dödsdomar utfärdats, varav ca 150 har verkställts. Detta har skett utan dom och rannsakan och utan juridiska biträden för de anklagade. Upprepade rapporter om kränkningar av de mänskliga rättigheterna har lagts fram, bl.a. om massakrer på hundratals civila. Människor har i krigsområdena mördats på ett oerhört makabert sätt. Ett tjugotal kvinnor begravdes t.ex. levande.

I Kongo-Brazzaville var läget under och efter inbördeskriget lika förödande. Enligt Amnesty ligger regeringen och de väpnade oppositionstyrkorna bakom en våg av dödande och försvinnanden. Konflikten i landet har skördat tusentals offer bland civilbefolkningen under 1998 och 1999. Sedan flerpartivalet 1992 har över 10 000 civila avrättats av regeringstyrkor och väpnade grupper. Fria val gick ej att genomföra i juni 1997. Den före diktatorn och presidenten Denis Sassou-Nguesso återtog med vapenmakt befälet i Kongo-Brazzaville. Det kunde ske delvis på grund av ett oskickligt agerande av den folkvalde presidenten Lissouba.

Bägge Kongostaterna plågas av brist på allt: mat, mediciner, skolgång. Förstörda transportleder hindrar såväl civil verksamhet som ett normalt näringsliv. Inflationen är flera hundra procent. I det här sammanhanget fick dock Sverige, tillsammans Belgien och EU, beröm för att man i Kinshasa medverkat till att genomföra valutareformen, som är nödvändig då en ordnad ekonomi ska byggas upp.

Vid vårt möte med president Sassou i Brazzaville fick vi några sarkastiska kommentarer: Ni från i-länderna bryr er kanske inte så mycket om ifall Afrika sjunker i havets djup – vi är ju bara några få procent av världsekonomin. Men betänk att den snart en miljard stora afrikanska befolkningsgruppen snabbt kan svämma över till Europa – det är så nära vid Gibraltar.

Det mest besvärande var att oljekällan vid Pointe Noire ger oljeföretaget Elf och franska staten miljardinkomster medan Kongo-Brazzavilles andel omvandlats till en statsskuld på flera hundra miljarder US-dollar. Ni har ju fått vapen betalade i förskott, förkunnar det orättfärdiga argumentet.

Herr talman! Sverige, EU och FN måste även här agera.

Mänskliga rättigheter har inga gränser och är därför överordnade de territoriella gränserna. Detta har inblandningen i Kosovo tydligt visat. Kränkningar av mänskliga rättigheter kan och ska heller inte längre döljas eller rättfärdigas av att detta är en stats inre angelägenheter. När grova kränkningar av mänskliga rättigheter, etnisk rensning, förföljelse och massmord äger rum med hänvisning till att det rör sig om ett lands inre angelägenheter kan inte vare sig FN eller enskilda länder förhålla sig passiva.

Sverige bör verka för att förnyelsen av folkrätten går vidare så att den entydigt blir ett stöd, inte ett hinder, för enskilda individers grundläggande rättigheter. Och då måste omsorgen om enskilda människors och folkslags grundläggande rättigheter sättas före staters suveränitet. Ingen regering har någonstans rätt att gömma sig bakom sin nationella suveränitet i syfte att kränka de mest grundläggande rättigheterna.

Principen måste vara att brott mot mänskliga rättigheter ska beivras, oavsett förövarens rang eller ställning. För förövarna får det aldrig finnas någon fristad.

Till sist: Demokrati och mänskliga rättigheter kan aldrig vara ett mål bland andra biståndsmål, utan det måste vara det centrala målet. Det handlar då både om människors grundläggande fri- och rättigheter och om att demokrati i sista hand är förutsättningen för att alla andra mål för biståndet ska kunna förverkligas och leda till en bestående utveckling. Det är demokrati och frihet, inte diktatur och ofrihet, som tillåter kritik och nya förslag till lösningar av viktiga utvecklingsproblem. Först då kan välbstånd och mänskliga samhällen växa fram där freden och en god miljö är kännetecknet.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till i första hand reservationerna 1 och 2.

Anf. 48 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik:

Herr talman! Elver Jonsson ställde en fråga till mig angående mitt partis inställning till Taiwans medlemskap i FN. Vi är ganska klara på den punkten: Det är i dag en omöjlighet att kräva att Taiwan skulle ta säte i FN, eftersom det än så länge inte föreligger någon lösning mellan Fastlandskina och Taiwan. Taiwan är inte en självständig stat.

Jag skulle kanske som Elver Jonsson önska att det vore på det sättet, men eftersom Sverige bedriver ettlandspolitik och har sagt att frågan om Taiwan och Fastlandskina måste lösas på demokratiska och fredliga grunder, finns det, som vi ser det, i dag ingen möjlighet att kräva att Taiwan ska ingå i FN som enskilt land.

Anf. 49 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Det var i och för sig ett klarläggande av var Moderata samlingspartiet står i den här frågan, och den uppfattningen kan jag hysa respekt för även om jag inte delar den. Det finns ändå en viss kluvenhet i den hållningen. Vad gäller skattebefrielse för Taiwans representation här vill man att denna ska ha en diplomatisk status jämställd med andra beskickningars. Jag tror ändå, även om det så att säga i det diplomatiska finliret är en korrekt beskrivning som Liselotte Wågö gör, att ett uttalande i linje med reservationen 1 skulle verka i en riktning som jag tror att alla riksdagens partier är beredda att ansluta sig till.

Anf. 50 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik:

Herr talman! Skattebefrielse har inte något att göra med den första fråga som Elver Jonsson ställde till mig. Skattebefrielse för Taiwans representationskontor är en fråga som hanteras av Sveriges riksdag. Fanns viljan här i Sveriges riksdag att besluta om detta, skulle vi kunna göra det. Den frågan är helt skild från spörsmålet om att ta säte i FN.

Anf. 51 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Helt kort: Uttalandet om att detta är skilda frågor är naturligtvis formellt riktigt. Jag konstaterar bara att Liselotte Wågö och hennes parti visar större engagemang i frågan om skattefrihet än i den viktiga principiella frågan. Vi tycker för vår del att man mycket väl kan hävda tankegångarna både i reservation 1 och i reservation 2.

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

Anf. 52 MARIANNE JÖNSSON (s):

Herr talman! Vi behandlar i dag ett betänkande som grundar sig på motionsyrkanden från den allmänna motionstiden. Det är ungefär ett hundratal yrkanden. Till betänkandet har fogats fem reservationer. Alla handlar om Taiwan. Utskottet har inte nöjt sig med att endast behandla motionsyrkandena utan gör en fylligare och mera omfattande redovisning av MR-läget i de länder som motionerna handlar om.

Vitryssland är ett av de länder som behandlas lite utförligare. Det har också nämnts tidigare i debatten. I förra veckan gjorde vi socialdemokrater en manifestation mot Lukasjenkos antidemokratiska regim. Förhållandena i Vitryssland har avsevärt försämrats sedan Lukasjenko upplöste det folkvalda parlamentet och förvandlade Vitryssland alltmer till en diktatur.

Vi socialdemokrater vill göra allt vi kan för att ge den demokratiska oppositionen stöd. Det är viktigt att på olika sätt öka kontaktytorna med Vitryssland och att inte isolera befolkningen. Denna vecka besöker förra EU-parlamentarikern Maj-Lis Lööv landets kvinnoorganisationer.

Många kvinnor lever under starkt förtryck, och misshandel är mycket vanlig. Många flickor får inte tillgång till grundläggande skolgång. Det är av mycket stort värde att dessa förhållanden uppmärksammas i större utsträckning än vad som tidigare har skett. För närvarande vistas ett antal vitryska barn och ungdomar i Sverige för rekreation. De har ett gemensamt: De är alla barn i familjer som drabbats av Lukasjenkos ständiga förtryck.

Upprättandet av en ambassad i Minsk skulle få stor betydelse för möjligheten för svenska frivilligorganisationer att arbeta i Vitryssland. Det är vi säkert allihop helt överens om. Upprättandet av ett honorärkonsulat är ett steg i rätt riktning. De nordiska utrikesministrarna har vid sitt senaste möte också diskuterat möjligheten att öppna ett nordiskt informationskontor i Minsk.

Vi socialdemokrater kräver av Lukasjenko att han inför demokrati, stoppar trakasserierna av politiker, journalister och fackföreningsledare, respekterar press- och yttrandefrihet och släpper alla politiska fångar. Jag är övertygad om att övriga partier här i kammaren instämmer i dessa krav.

Herr talman! För några veckor sedan hade jag förmånen att ingå i en liten delegation som tillsammans med vår utrikesminister besökte Turkiet. Syftet med besöket var att fortsätta de samtal angående de mänskliga rättigheterna i Turkiet som påbörjades vid den turkiske utrikesministerns besök i Sverige i höstas. Sverige har varit en av de hårdaste kritikerna mot Turkiets brott mot de mänskliga rättigheterna.

Turkiet är angeläget om att få ansluta sig till EU. Vid EU:s toppmöte i Köpenhamn beslöts att ett absolut krav för medlemskap i EU är demokrati, respekt för de mänskliga rättigheterna och skydd för minoriteters rättigheter. Turkiet måste göra stora ansträngningar för att kunna leva upp till dessa krav. Möten med människorättsorganisationer i Ankara visade att trots att regeringen har infört en lag om förbud mot tortyr fortsätter övergreppen i stor skala.

När det gäller minoriteters situation i Turkiet kan man visserligen skönja en viss förbättring, men ännu förvägras landets ca 12 miljoner

kurder utbildning i eller tillgång till radio- och TV-sändningar på sitt eget språk.

Situationen för kvinnorna är också i Turkiet svår och diskriminerande. Många är analfabeter och får arbeta hårt under svåra förhållanden. Det var därför glädjande att få träffa företrädare för en kvinnoorganisation i Ankara. Organisationen, som kallas KADER, har som huvudmål att öka den kvinnliga representationen i det turkiska parlamentet.

Organisationen har ca 10 000 medlemmar, och den svenska ambassaden ger organisationen stöd i form av olika utbildningar i jämställdhet. Organisationen arbetar också för att få fler kvinnor på företagsposter och till universitet och menar att starka kvinnor i inflytelserika positioner i det turkiska samhället skulle leda till en förbättring för alla kvinnor i landet. Jag önskar verkligen KADER lycka till i dess arbete.

Herr talman! I början på denna vecka gjorde EU-länderna ett gemensamt uttalande och uttryckte stor oro över Kinas brist på respekt för de mänskliga rättigheterna. Regimen i Peking utdömer alltjämt hårda fängelsestraff mot demokratiska krafter och fortsätter att använda dödsstraff i lika hög grad som tidigare. Ca 1 800 människor avrättas årligen. Kina är med all sannolikhet föremål för intensiv diskussion under det möte som just nu pågår i FN:s människorättskommission i Genève.

Kina har också varit föremål för stort massmedialt intresse i samband med valet i Taiwan, som har nämnts också av tidigare talare. Utskottet har liksom omvärlden reagerat kraftigt mot att Folkrepubliken Kina använder militära hot som påtryckningsmedel i konflikten med Taiwan.

Som jag förut nämnde är Taiwan föremål för de fem reservationer som är fogade till betänkandet. Jag tänker kommentera dem lite grann.

Den första handlar om utvecklingen i Taiwan. Utvecklingen har inte alls gått i den riktning som man befarat. I dagsläget finns det ingen anledning att försöka påverka situationen. I stället bör vi avvakta och följa hur den nyvalde presidenten Chen Shui-bian kommer att agera gentemot regimen i Folkrepubliken Kina och vice versa.

De som står bakom reservation nr 2 vill att Taiwan ska bli medlem i FN. Sverige erkänner inte Taiwan som en suverän stat. Den svenska ett-Kina-politiken är klar. Detta är ett förhållningssätt som Sverige delar med de övriga EU-länderna.

Reservation nr 3 handlar om skattebefrielse för Taiwankontoret. Jag anser att detta är ett sätt att bakvägen arbeta för Taiwans självständighet.

Det kan vara farligt att provocera fram ställningstaganden, även om man ibland tycker att situationen inte är acceptabel. Man måste ha en helhetssyn på säkerhetspolitiken. Det bästa sättet att stärka världsfreden är att få Kina att lösa sina relationer med fredliga medel.

I övriga reservationer påpekas vikten av dubbelbeskattningsavtal och Taiwans medlemsansökan i WTO. Vad gäller det förstnämnda förs det diskussioner mellan Sverige och Taiwan, och det kommer säkert till en lösning. Angående det sistnämnda stöder Sverige Taiwans ansökan till WTO.

Herr talman! Slutligen yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

Anf. 53 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är bra att utskottets majoritetsföreträdare är tydlig när det gäller situationen i Kina. Däremot har vi divergerande uppfattningar om hur man bäst skulle kunna främja den. Marianne Jönsson tar ganska stora ord i munnen när hon säger att vi måste ha en helhetssyn på detta om vi nu ska kunna stärka världsfreden.

Möjligen skulle man kunna säga att precis som man kan vara för hård i orden, om det nu går att vara det när det gäller övergrepp mot mänskliga rättigheter, kan man också vara alltför vänlig. De svenska uttalandena för en tid sedan om stormakten Kina var ju inte helt lyckade. Huruvida det stärkte världsfreden och gav en harmonisk utveckling är högst oklart.

Herr talman! Jag tror att det är värdefullt att en gemensam syn på de här frågorna markeras i grunden.

Det som var intressant var annars det som Marianne Jönsson inte sade; hon nämnde inte situationen i Kuba och Afrika. Vi har kunnat konstatera efter vårt besök i Afrika, i Brazzaville och Kinshasa, att det var klokt att det blev en ändring på det som den socialdemokratiska regeringen gjorde när den drog in ambassaden i Kinshasa. Efter några år har man ju nu ändrat inställning och är nu på väg att återupprätta ambassaden där. Man gör ett utomordentligt fint arbete där nere. Insatser behövs, särskilt i ett område där kanske fler har krigsmördats än på andra håll.

Därför skulle det vara bra om Marianne Jönsson med några ord lade till hur hon ser på situationen i Central- och Västafrika, där man har gått så illa åt länderna. Jag vill också veta något om den mer principiella synen på hur vi bäst skulle kunna tjäna utvecklingen för ett demokratiskt och fritt Taiwan.

Anf. 54 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag uppskattar den rapport och redovisning som har getts här av Elver Jonsson när det gäller förhållandena i Kongo-Kinshasa. Det visar bara värdet av de resor som vi kan göra och hur kunskaperna ges oss på ett trovärdigt sätt. Det tycker jag är positivt.

När det handlar om Taiwan och Kina och att reagera på förhållandet dem emellan är en dialog att föredra framför att trappa upp konflikten. Det är lätt att med facit i hand ta till stora ord. Men då tar man en oändlig risk, och man spelar ett högt spel med människoliv som insats med oförsiktiga utspel. Det är ett förhållningssätt som vi inte tycker är försvarbart.

Anf. 55 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Som jag ser det är inte reservation 1 av ett så häftigt slag att den skulle äventyra en god utveckling. Det som Folkpartiet säger i reservationen handlar om att slå fast att Taiwan hör hemma i den internationella folkgemenskapen. Den viljeyttringen tror jag närmast kan skynda på utvecklingen. Nu har man ju dessutom genom ett demokratiskt val fått en president som ligger liberala värderingar nära. Det sätter vi stora förhoppningar till i Folkpartiet.

Jag delar uppfattningen att vår kunskap om andra länder aldrig kan bli tillräckligt stor. Därför är det utbyte som Marianne Jönsson bekänner sig till värdefullt. Vår roll som parlamentariker blir ändå att vara pådriv-

vare i de stora sammanhangen, men kanske inte minst också i vårt eget land – i detta parlament och, framför allt, att vara pådrivande faktor gentemot regeringen. Det har visat sig genom åren att vi snarare har försummat den uppgiften än att vi har tagit i för kraftfullt.

Därför är det så angeläget att Sverige med den goda trovärdighet som vi har ute i världen har ett engagemang som gör att vi driver på åt det håll som det finns en grundläggande enighet om både i Sverige och i den nordiska sfären.

Anf. 56 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Det finns fortfarande inget direkt uttryckt från Taiwans nye president om att proklamera självständighet. Fortfarande tillerkänner sig Sverige tillsammans med övriga EU-länder ett-Kina-politiken.

Anf. 57 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik:

Herr talman! Jag uppskattar mycket det regeringsbärande partiets engagemang i Vitryssland. Det var intressant att höra vilka åtgärder som har vidtagits och vilka initiativ som har tagits från er i den här frågan.

Min fråga är: Varför i hela fridens namn har ni inte kunnat stödja vårt yrkande sedan 1996 på att inrätta en ambassad i Minsk?

Inte heller i år ville ni gå med på ett tillkännagivande. Det var den första frågan.

Den andra är: Anser Marianne Jönsson att det är Finansdepartementet som lägger fast svensk utrikespolitik?

Uppenbarligen är ju en förutsättning för att en ambassad i Minsk ska kunna etableras att vi lägger ned en ambassad någon annanstans.

Anf. 58 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Vi kan nu se att upprättandet av en ambassad i Minsk är inom räckhåll. Det har jag ju också redogjort för här. Tyvärr är den ekonomiska realiteten sådan att det dröjer ytterligare ett tag.

Jag tycker att det är den svenska regeringen som lägger fast den svenska utrikespolitiken, och inte Moderata samlingspartiet.

Anf. 59 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik:

Herr talman! Det sista var intressant ur många synvinklar.

Är det alltså krass ekonomi som ska avgöra svensk utrikespolitik i en sådan här brinnande fråga, där Sverige är känt för sitt stora engagemang?

Är det meningen att det är pengarna som ska avgöra hur det ska bli med Sveriges närvaro i Minsk för att underlätta för demokratiska krafter att verka så att det på sikt blir en demokratisk utveckling i Vitryssland?

Är det verkligen Marianne Jönssons åsikt att vi ska sitta och vänta på att det kommer ett förslag i någon budget – vilken det nu kan bli – om att när vi har lagt ned en ambassad någonstans så finns det utrymme för att inrätta en ambassad i Minsk?

Det kan väl inte vara möjligt?

Anf. 60 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Det är mycket viktigt med en ambassad, men det är också väldigt viktigt med de möjligheter till kontakter som jag har nämnt

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

i mitt anförande. Det handlar om att uppsöka olika organisationer i landet, att ta emot oppositionspolitikern – vilket utskottet har gjort – och att föra diskussioner. Det är också mycket viktiga saker.

Tyvärr får vi invänta detta ett tag till. Sedan är jag helt övertygad om att ambassaden i Minsk kommer.

Anf. 61 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag vill rikta en fråga till Marianne Jönsson som också gäller Kina och agerandet i sammanhanget Kina–Taiwan.

Kina har ju ett långt register med bekymmer kring mänskliga rättigheter – det är vi nog ganska överens om. Mot den bakgrunden tycker vi kristdemokrater att regeringen har agerat alltför svagt gentemot Taiwan i samband med de hot som har varit inför presidentvalet.

Jag vill fråga vad anledningen kan vara till att regeringen har varit så svag i detta sammanhang.

Anf. 62 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Jag delar inte Holger Gustafssons uppfattning när det gäller regeringens engagemang. Jag har framför mig ett uttalande där utrikesministern säger att den svenska regeringen reagerar kraftigt mot att Folkrepubliken Kina använder militära hot som påtryckningsmedel i konflikten med Taiwan. Taiwans framtida status är en fråga som måste lösas på fredlig väg. Detta är något som man från svensk sida har upprepat många gånger.

Anf. 63 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik:

Herr talman! Just mot bakgrund av att Kina har ett register av stora bekymmer menar vi att man här skulle vara extra tydlig och ganska mycket mer tydlig än vad regeringen har varit. Det får mig att fundera och undra lite grann. Därför vill jag ställa den frågan. Är det så att det besök som statsministern gjorde för något år sedan i Kina har vingklippt oss, så att vi inte kan agera eller bedömer att det ännu inte är rimligt att agera så hårt som vi borde göra? Det har ändå varit ett tillfälle som vi inte kan acceptera.

Anf. 64 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan återigen konstatera att Holger Gustafsson och jag inte alls har samma uppfattning om våra kontakter med Kina. När det gäller MR-frågor är vi i utskottet helt överens om målen, men ibland skiljer metoderna för att nå målen oss åt. Vi menar att isolering och konfrontation ofta inte leder till några goda resultat, men om man har en långsiktighet och en resultatriktad metod når man ofta längst i utrikespolitiken.

Det gäller även för förhållandet till Kina. Man bör föra en dialog och försöka påverka Kina till mer demokrati och färre brott mot de mänskliga rättigheterna.

Anf. 65 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! När riksdagen i dag diskuterar utrikesutskottet betänkande om mänskliga rättigheter är det kanske frestande att titta för myck-

et på den bilaga som finns, som visar en förteckning på anslutningen till olika FN-konventioner. Väldigt många konventioner har en väldigt stark uppslutning. Jag tänker på konventionen om barnets rättigheter och på konventionen mot diskriminering av kvinnor och den mot tortyr, osv. Det är naturligtvis glädjande att många länder står bakom dem, men det är viktigt att se hur det förverkligas. Inte ens Sverige uppfyller i alla avseenden dessa konventioner. Ännu mindre gör man det ute i världen.

Jag tycker också att det är viktigt att vi inte bara talar i politiska termer när vi diskuterar mänskliga rättigheter, t.ex. om rätt att delta i val och att upprätta partier, yttrandefrihet, osv., utan om de grundläggande mänskliga rättigheter som finns väldigt tydligt angivna i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna från 1948. I artikel 25 talar man om att envar har rätt till en levnadsstandard som är tillräcklig för hans egen och hans familjs hälsa och välbefinnande, däri inbegripet föda, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala förmåner, osv.

Vi behöver bara se oss omkring i världen för att konstatera hur det förhåller sig med den saken. Fattigdomen har ökat. De fattiga är fler i världen. Väldigt många människor saknar dessa elementära rättigheter.

Biståndet har minskat. Sedan 1995 har världens bistånd minskat med 7 miljarder amerikanska dollar.

Andra problem har uppkommit i samband med naturkatastrofer, som den som nyligen härjade i Moçambique i Afrika med översvämningar. Föregående år hade vi katastrofen med orkanen Mitch i Centralamerika.

Herr talman! Jag skulle i dag vilja beröra några få områden. Tiden räcker inte till till annat än att principiellt titta på några frågor, men också på några konkreta länder. Men jag har viss hjälp här i dag från andra i Vänsterpartiet. Murad Artin kommer att ytterligare kommentera rättigheter för kurder och mänskliga rättigheter för andra i Turkiet, men också sanktionerna mot Irak och en rad andra viktiga frågor. Yvonne Oscarsson kommer att ta upp situationen i Afrika och speciellt i Kongo.

En av de principiella frågor jag vill resa gäller brott mot folkrätten. I dag är det ett år sedan bombningarna från Natos sida inleddes mot Serbien. Vi vet i dag resultatet. Det är inte krig som pågår. Bombningarna hade föregåtts av årtal av kränkningar av mänskliga rättigheter när det gäller albaner i Kosovo. Men icke desto mindre är vi i dag klara över att folkrätten kränktes och att dessa bombningar inte ledde till att människor i denna del av världen fick det bättre ställt.

Det finns en rad andra exempel på kränkningar mot folkrätten. Andra har berört frågan om Kina och Taiwan, som är ett mycket aktuellt problem. Vi har också sådana situationer på många håll i Afrika.

Jag vill också peka på dödsstraffet – andra har varit inne på det – där Kina är en av de största förbrytarna i världen. Då tänker jag inte på alla andra brott mot mänskliga rättigheter som begås där. Ungefär 1 800 personer avrättas årligen i Kina. Jag tror att det är lika viktigt att nämna landet USA, som ingen här har tagit upp tidigare. Där pågår det också mycket uppmärksammade avrättningar av människor. Det är, tycker jag, mycket förnedrande för en demokrati som USA.

Principiellt måste vi naturligtvis peka på diskrimineringen vad gäller sexuell läggning och religiös tillhörighet. Vi måste framför allt också peka på våld mot och diskriminering av kvinnor och barn. Jag behöver bara nämna exempel som s.k. hedersmord i Pakistan, diskriminering av

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

kvinnor när det gäller möjligheten till utbildning och en rad aktiviteter i Afghanistan, könsstympning och handel med kvinnor och barn, som omsätter miljarder varje år. Vi har också, som nyligen uppmärksammats, tvångssteriliseringar i Peru som ett annat viktigt exempel. Det begås en rad sådana övergrepp.

Vi har olika instanser för att ta upp dessa problem. Marianne Jönsson och andra var inne på den kommission för mänskliga rättigheter som just denna vecka sammanträder i Genève. Det är en årlig tillställning. Det finns väldigt många viktiga frågor på dagordningen där. Sverige har en stark ställning. Frågan om Kina kommer återigen upp, och Sverige har i mina ögon agerat på ett förtjänstfullt sätt. Colombia finns med som ett annat viktigt exempel.

Men jag vill ta upp något som jag saknar på dagordningen – en fråga som jag inte heller har sett att Sverige har för avsikt att driva. Det gäller situationen i Västsahara.

Vi från utskottet betonar enhälligt hur allvarlig situationen är och det faktum att man inte ens i dag har ett fast datum för en folkomröstning som är utlovad sedan tio år, precis som Liselotte Wågö var inne på tidigare. FN har nu sagt att den kommer att äga rum tidigast år 2002 och att det är tveksamt om den över huvud taget blir av.

Där menar jag att Sverige, som har givit en bra humanitär hjälp men inte politiskt har agerat som nation, måste agera. Det är Sveriges uppgift att både bilateralt gentemot Marocko men också inom EU-kretsen och framför allt inom FN-systemet agera för att folkomröstningen ska komma till stånd. Det råder en akut situation i dag, när väpnad kamp är på väg att blossa upp igen. Svårt är faktiskt på väg att drabba flyktinglägren i södra Algeriet.

Där måste regeringen göra något. Eftersom vi inte har någon regeringsrepresentant här i dag frågar jag naturligtvis Socialdemokraternas representant här hur ni kommer att driva på för att se till att regeringen tar ansvar i denna fråga.

En viktig företeelse, och en viktig aktivitet som regeringen skapade i början av året, var den konferens om Förintelsen som har fått väldigt många lovord från andra länder, men också från samtliga partier här i Sverige. Den var välkommen, och den var viktig. Det löfte som gavs där, om en årlig återkommande konferens om mänskliga rättigheter, är också viktigt. Det välkomnar vi från Vänsterpartiet. Men jag vill understryka att det inte räcker med att bara ta upp den mänskliga katastrof som Förintelsen utgjorde och i förlängningen att människor som har upplevt detta fortfarande finns i vår värld. Vi måste också ta upp exempel och aktivt som eget land agera för t.ex. asylsökande judar som kommer från Ryssland, Ukraina och Vitryssland och som i dag, trots att de kanske har upplevt Förintelsen själva, inte kan vara säkra på att få asyl ens i Sverige. Det tycker jag är mindre hedrande för Sverige.

Jag vill också peka på andra folkrättsbrott, folkmord och massmord som måste uppmärksammas i det sammanhanget. Jag tänker t.ex. på Armenien. Det är internationellt erkänt att det ägde rum ett folkmord också där. Men regeringen har inte särskilt tagit tag i detta.

Herr talman! Jag skulle också vilja gå in och peka på några mycket konkreta exempel på situationen i några olika länder. Jag vill börja med Latinamerika där väldigt mycket har hänt. Jag tänker på Guatemala där

det i dag råder fred. Mycket görs för att förbättra i fråga om de mänskliga rättigheterna, men det är ännu väldigt långt från en utveckling och ett lika värdigt liv för alla. Nobelpristagaren Rigoberta Menchú tog senast upp behovet av att den internationella domstolen också ska granska de tidigare presidenter som har varit direkt inblandade i mord i Guatemala.

Jag vill peka på Mexiko. Vi från Vänsterpartiet och Miljöpartiet har en något annorlunda syn än majoriteten i utskottet. Vi har markerat det i ett särskilt yttrande till utskottets betänkande. Utskottet gjorde en resa till bl.a. Mexiko i augusti. Vår erfarenhet är att allt inte har gjorts för att fred och ett värdigt liv för alla ska uppnås i provinsen Chiapas. Där pågår ett inbördeskrig. Det vidtas faktiskt en hel del åtgärder från regeringens sida; det vet vi. Man gör försök, men det är väldigt långt kvar. Från utskottets sida vill man låta påskina att det framför allt är från Zapatisternas sida som det inte görs några försök till fredsöverenskommelser. Den uppfattningen delar vi inte.

Jag vill också peka på Colombia. Det är ett land som utskottet har ägnat stor uppmärksamhet. Vi har studerat situationen noga. Landet förtjänar all uppmärksamhet, med tanke på att det pågår ett inbördeskrig sedan 40 år. Det är ett krig där framför allt militärer, gerillan och också paramilitärer begår de allvarligaste övergreppen och det största antalet övergrepp mot civila, och det är som vanligt civilbefolkningen som får betala.

Jag vill ändå peka på att det sker genombrott. Regeringen har startat samtal. Det är inga regelrätta förhandlingar, men man har startat samtal med gerillan. För många av oss var det en stor glädje att det var Sverige som var värd för samtal här i februari mellan gerillan och regeringen och också företrädare för andra delar av det colombianska samhället. Vi hoppas – och utskottet har uttryckt ett starkt intresse av det – att Sverige ska kunna spela en ännu viktigare roll i ett medlararbete.

Herr talman! Mänskliga rättigheter spelar en allt viktigare roll i svensk utrikespolitik och i vår biståndspolitik. Det är en uppfattning som Vänsterpartiet till fullo delar och står bakom. Men vi tycker att det är viktigt att vi inte begränsar oss till de vackra talen och att vi skiljer ut bara området demokrati och mänskliga rättigheter. Vi måste se andra politikområden som t.ex. krigsmaterielexporten och vår asylpolitik. De spelar också roll för att ge trovärdighet när vi talar om mänskliga rättigheter.

Jag vill avslutningsvis peka på några i mina ögon positiva exempel som finns på det här området. Jag vill liksom andra berömma det socialdemokratiska partiet för initiativ när det gäller Vitryssland. Det vill vi gärna vara med om, och det finns ett brett politiskt intresse från samtliga partier.

Jag vill också peka på Östtimor, ett land som många av oss har följt sedan länge. Ledaren Xanana Gusmao, som besökte Sverige, gav också ett väldigt eftertryck åt att vi nu inte får överge Östtimor efter folkomröstningen och de efterföljande massakrerna när man nu ska bygga upp något nytt. Sverige spelar en väldigt viktig roll. Hans vädjan ska inte klinga ohörd.

Jag vill också peka på valresultatet i Iran, trots alla begränsningar. Vi vet att det inte var ett fullt ut demokratiskt val, men resultatet var väldigt entydigt i fråga om vad människorna i Iran vill. Murad Artin kommer att tala mer om detta.

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

Jag vill också peka på att kampen för rättigheter för funktionshindrade faktiskt har kommit långt. Det gäller de standardregler som FN har lagt fast och som Bengt Lindqvist så förtjänstfullt har arbetat med. Vissa länder, som Sydafrika, är i dag mycket goda förebilder vad gäller lagstiftning. Sedan handlar det även i det här fallet om praktiken.

Till slut, herr talman, kan jag inte låta bli att nämna några ord om Chile eftersom jag för någon vecka sedan hade möjlighet att vara med vid presidentinstallationen. Chile är ett land som många av oss har följt med ett enormt intresse och med många känslor. Jag tycker att det är en svensk hjärtefråga. Vi känner till de enorma svårigheter som finns med att få Pinochet till en rättegång. Fattigdomen har inte minskat. Mer än tre miljoner människor lever i fattigdom. Konstitutionen är ännu inte demokratisk. Men för dem av oss som minns bilderna av bombningarna över presidentpalatset, som minns de människor som mördades och som känner så många som har flytt till Sverige är det ändå en enorm glädje att se hur framtidstron i dag har återvänt till Chile. Människor tror i dag på politiken. Och den nyvalde socialistiske presidenten Ricardo Lagos kan ha möjlighet – jag tror inte att det är något fel på viljan – att genomföra ett demokratiskt Chile. Det han själv uttryckte väldigt tydligt länder honom till heder. Det var nämligen att det ska vara ett Chile för alla och att han ska vara en president för alla chilensare. Hans valspråk i valkampanjen tycker jag är värt att följa efter för många presidenter. Han sade: *Llegamos a servir, no a servirnos*. Det betyder: Vi har kommit för att tjäna, inte för att låta oss betjänas.

Med det, herr talman, vill jag också ställa mig bakom utrikesutskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 66 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Fru vice talmannen inledde i en mycket ödmjuk och fin ton, som jag tror att vi har anledning att instämma i. Det är då möjligt att komma ifrån det som kan kallas det politiska språket och föra ned det till mänskliga och mer gripbara termer. Jag erinrar om artikel 25 i FN-stadgan och om människors villkor.

Herr talman! Tyvärr har den mindre delen av världen hittills tagit sig an 80 % av världens tillgångar, och majoriteten har fått nöja sig med 20 %. Det är inte en utjämning på väg. Man håller närmast på att fjärma sig. 80–20 är kanske på väg att bli 90–10. Jag tror att det aktualiserar t.ex. den viktiga frågan om skuldavskrivningen, som naturligtvis i sin förlängning också har med mänskliga rättigheter och mänskliga villkor att göra. Jag skulle önska att riksdagen och naturligtvis utrikesförvaltningen och regeringen tog sig an den uppmaning som man fick förra året i den kyrkliga auktionen Jubel 2000. Man sade: Nu måste vi ta oss an skuldavskrivningen.

Vi får inte glömma bort att en stor orsak till fattiga länders skulder är de orättfärdiga handelsvillkor som vi har haft genom decennier. Vi har köpt billigt och sålt dyrt. Nu har mycket av biståndet gått till att betala skulder så att säga till oss själva. Jag tror att det som gjordes vid Köln-mötet i juni förra året bör följas upp. Man tog ett första försiktigt steg, men skuldavskrivningen måste påskyndas. I det avseendet har vi självfallet också som parlamentariker ett ansvar.

Anf. 67 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag tackar Elver Jonsson för den repliken. Det här är nämligen ett område som vi båda och många andra av riksdagens ledamöter är väldigt engagerade i.

Skuldavskrivning är ett gissel för de fattigaste folken i världen. Det är en ond cirkel. Man kan inte råda bot på de mest grundläggande problemen med att skaffa utbildning till de fattigaste när inte vården räcker till osv., därför att man ska betala av skulderna. Utrikesutskottet kunde under resan i södra Afrika för några år sedan på väldigt nära håll se de effekterna.

Jag och Vänsterpartiet står helt och fullt, vilket är väl känt, bakom lanseringen av kyrkornas kampanj Jubel 2000 och gör vad vi kan för att sprida den och se till att så många som möjligt ställer sig bakom den. Ett väldigt konkret och aktuellt exempel är Moçambique, som är ett av världens fattigaste länder och som dessutom drabbats av den här översvämningen så att det man var på väg att bygga upp har raserats. Moçambique har nu tagit upp just frågan om skuldavskrivning och hävdar att detta i det här läget ändå måste vara självklart. Jag vill understryka det. Jag utgår också från att det är vad den svenska regeringen arbetar för.

Anf. 68 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! När andre vice talmannen kommenterar Förintelsekonferensen och ger den välförtjänt beröm, dock med uppmaningen att inte begränsa kommande konferenser utan också uppmärksamma andra folkrättsbrott, har jag ingen annan mening. Jag tror också att det kan vara viktigt att här dra en linje framåt – jag tog upp det i en frågestund med statsministern – och se över vad som hände efter de nazistiska brotten i f.d. DDR, där man fortsatte med lägerverksamheten och där bara arbetslägret nere i Weimar kostade 30 000 medborgare livet.

Vi har varit med om så många grymheter i det förgångna att det kan vara bra att påminna om detta. Men samtidigt måste vi vara med och forma en situation där denna typ av mänskligt förtryck inte ska kunna fortsätta. Där har vi naturligtvis ansvaret att lägga oss i. Även om det kanske inte alltid finns en sådan diplomatisk tradition finns det mänskliga skäl att göra det.

Sedan är det slående, herr talman, hur våra i och för sig enkla resor till olika länder påverkar. Det har nämnts från alla håll här. Det har gällt Vitryssland, Turkiet, Kongo, Mexico osv. Vi från Folkpartiet har sagt att utrikesministern borde göra en resa till Kuba och där träffa företrädare både för regimen och för demokrati rörelsen. Jag tror att det skulle innebära att utrikesministern både påverkades och kanske också påverkade. Där och på många andra håll måste det komma en mänskligare och mer demokratisk ordning till stånd.

Anf. 69 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Till Elver Jonsson vill jag säga att jag tycker att det vore alldeles utmärkt om Sveriges utrikesminister åkte till Kuba. Jag betraktar det dock som ett val som hon och regeringen själva ska göra. Men jag skulle välkomna det, eftersom Kuba är ett väldigt viktigt land. Det finns uppenbara övergrepp mot mänskliga rättigheter, och jag och Vänsterpar-

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

tiet hör till dem som kritiserar dessa – när man fängslar dissidenter, när man inte tillåter flerpartisystem osv.

Jag tror dock inte att vi uppmuntrar eller får kubanerna att öppna sig genom att föreslå en isolering, genom att inte vilja ha kontakter. Därför menar jag att en sådan resa för utrikesministern, eller vilken representant det än är från svensk sida, inte enbart kan inrikta sig på den delen. Om man inte samtidigt förstår den fruktansvärda belägring som Kuba upplever sig befinna sig under med anledning av blockaden förstår man inte. Då kan man inte begripa varför situationen är som den är på Kuba.

Jag hoppas alltså att Elver Jonsson å sin sida är lika angelägen att driva frågan hur Kuba ska komma ifrån den orättvisa blockad som har pågått i decennier från USA:s sida och som också hindrar en utveckling på Kuba just vad gäller demokratin.

Anf. 70 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Jag delar Eva Zetterbergs oro över situationen i Västsahara och den fördröjning av folkomröstningen som vi ser. För att påvisa vårt engagemang vill jag rekommendera Eva Zetterberg att läsa min partikamrat Agneta Brendts anförande i den förra utrikespolitiska debatten, som var för inte så länge sedan. Hela hennes anförande handlade om Västsahara.

Anf. 71 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag har läst Agneta Brendts anförande flera gånger. Jag är också väldigt glad över det hon sade där, eftersom hon lyfte upp hur väldigt svår situationen är, både politiskt och mänskligt, för människorna i flyktinglägren, i de ockuperade områdena av Västsahara och för dem som befinner sig utanför landet. Jag vet att det engagemanget finns hos Agneta Brendt, hos socialdemokraterna här i riksdagen och inom samtliga partier. Vi har ju ett nätverk som aktivt arbetar med de här frågorna och där vi ser fram emot att senare i vår kunna åka till de ockuperade områdena och själva träffa människor och bilda oss en uppfattning.

Detta engagemang betvivlar jag alltså inte en sekund. Vad jag betvivlar är att den svenska regeringen har den fulla viljan att agera politiskt. Man har agerat humanitärt – utmärkt – genom humanitärt bidrag till flyktinglägren, minröjning och en rad andra saker. Det är väldigt bra. Det är viktigt. Men det gäller också att stå upp och tala klarspråk mot Marocko. Det gäller också att inom EU-kretsen driva denna fråga. Inför ordförandeskapet i EU nästa år har vi i samtal med utrikesministern påpekat att man inom ramen för den rubrik som handlar om Medelhavssamarbetet måste ta upp frågan om Västsahara och förhållandet till Marocko.

Jag har efterlyst detta på den dagordning som finns för MR-kommissionen i Genève under de kommande veckorna. Jag kan inte hitta någonting om Västsahara där. Jag har inte fått något bud från regeringen om att man hårt tänker driva den frågan. Det var det jag efterlyste.

Anf. 72 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Trots att Eva Zetterberg räknar upp alla åtgärder och allt arbete som Sveriges regering faktiskt har varit involverad i när det gäller Västsahara vill hon nu skapa något slags oro för detta arbete och enga-

gemang. Jag tycker inte att det är befogat. Jag är övertygad om att den svenska regeringen kommer att arbeta för att folkomröstningen äger rum så snart som möjligt.

Prot.
1999/2000:85
24 mars

Anf. 73 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag vill inte skapa oro i onödan, Marianne Jönsson. Men min oro har en väldigt konkret och materiell grund. Situationen för Väst-sahas befolkning har ju sedan ockupationen för mer än 25 år sedan varit katastrofal. Men det som har hänt de senaste åren är ju att den utlo-vade folkomröstningen har skjutits upp år efter år. I dag har vi inte ens ett datum. Till det kommer att man från Polisario börjar ge upp. Jag är väl-digt orolig för att den väpnade kampen ska sätta i gång igen, att eldupp-hör inte ska råda. Varningssignaler har också kommit om en svältkata-strof då förmödenheterna, mat och annat, håller på att ta slut i flyktingläg-ren.

Jag jämför detta med vad som kommer från regeringen. Det har varit besök av svenska ministrar i Marocko på hög nivå och en rad andra be-sök. Men jag ser inga uttalanden om en förbindelse på det politiska pla-net eller att Sverige skulle vara berett att ta kamp för ett litet folks rätt till självbestämmande. Jag gör denna jämförelse utifrån min kunskap om och erfarenhet av det socialdemokratiska partiet och den svenska regeringen som företrädare under decennier för rätten till självbestämmande för små länder och för rätten att själv avgöra sin framtid. Här behövs Sveriges regerings röst gentemot omvärlden.

Anf. 74 PER LAGER (mp):

Herr talman! Mänskliga rättigheter har förtrampats och förtrampas överallt i världen. Det råder något av en global katastrof vad gäller mänskliga rättigheter. Trots tid, trots alla krig, utvecklingen, världssam-fundets ansträngningar, alla konventioner och mellanstatliga överens-kommelser tycks vi människor inte ha lärt oss det mest fundamentala för den här jorden, respekten för varandra, för människovärdet, för själva livet.

Det behövs en genomgripande uppgradering av respekten för mänsk-liga rättigheter över hela världen. Mänskliga rättigheter måste därför alltid stå överst på alla politiska dagordningar.

När det gäller dödsstraffet, som är den yttersta förnekelsen av mänsk-liga rättigheter, menar jag att vi nu måste sätta till allt vi har för att få till stånd ett moratorium. Det är 107 länder i världen som har avskaffat döds-straffet. Mest anmärkningsvärt är det kanske att 38 amerikanska stater fortfarande har kvar dödsstraffet i sin lagstiftning, och man avrättar som aldrig förr.

Jag anser därför att regeringen måste lägga ned mycket mer kraft på att kräva respekt för de mänskliga rättigheterna i internationella sam-manhang och försöka att få till stånd ett moratorium för dödsstraffet. Den här frågan borde prioriteras under det svenska ordförandeskapet i EU.

Herr talman! Jag tänkte nämna några länder, ta upp några folkgrupper och några enskilda fall med anledning av våra motioner som behandlas i det här betänkandet.

Jag börjar med Turkiet. Som de flesta här har konstaterat har Turkiet en väldigt lång väg fram till den miniminivå av mänskliga rättigheter

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

som måste vara ett oavvisligt krav för medlemskap i EU. Brotten är så flagranta, och trots löftena från den turkiska regeringen sker knappast någon förändring i den praktiska verkligheten.

De politiska fångarna i turkiska fängelser, bland dem Leyla Zana, måste frigges omedelbart. Just i dagarna har Akin Bindal fängslats igen och anklagas för ett tal som han har hållit på världsfredsdagarna 1995 och 1996 och ytterligare ett tal som han höll under en valkampanj. Det är oacceptabelt.

I går fick jag brev från två forskarstuderande i Istanbul, Kemal Gul och Kartil Is. Båda har torterats på ett avskyvärt sätt under en vecka i november – ett fruktansvärt angrepp på de mänskliga rättigheterna utan någon känd anledning. Dessa två studerande ska ställas inför rätta den 7 april. För vad vet de inte ännu.

Sådant är oacceptabelt och måste uppmärksammas.

Ledaren för Östtimor, Xanana Gusmão, har just varit här. Han har också betonat något mycket märkligt, nämligen viljan till försoning och normalisering av förbindelserna med Indonesien. Övergreppen måste utredas och de östtimoreanska flyktingarna få återvända till sina hemtrakter. Deras säkerhet måste garanteras. Det är väldigt bra att Sverige har agerat och stött UNHCR:s ansträngningar här. Sverige måste nu följa upp utvecklingen i Östtimor väldigt noga. Det kan nämligen bli något av en uppföljare av den fredliga omdaning och utveckling som vi har sett i Sydafrika. Det gäller att omvärlden nu inte sviker.

I Tibet pågår förtrycket oavbrutet. Vi måste kräva att det omedelbart upphör och att villkorslösa förhandlingar mellan Dalai lama och den kinesiska ledningen inleds under överinseende av FN. Fredsprocessen måste helt enkelt i gång. Utskottet instämmer i detta krav från bl.a. Miljöpartiet, och nu är det upp till regeringen att satsa mer på att få i gång just den här fredsprocessen.

Colombia har nämnts tidigare. Här är det självklart att mer arbete måste läggas på en upplösning av de paramilitära grupperna. Här har de mänskliga rättigheterna förtrampats under många år. Det är knappast någon ljusning i sikte. Därför måste regeringen ta upp frågan om att FN:s MR-kommission ska utse en särskild landrapportör för Colombia.

Jag ska nu nämna några enskilda fall och först en folkgrupp som har uppmärksamats på senaste tiden. Det gäller dinehianerna i Big Mountain i Arizona som har tvångsförflyttats. De har just nu med hjälp från utomstående fått i gång en process som har skjutit fram sista datum för tvångsförflyttningen av de sista indianerna. Det är ett kulturmord som pågår där. Jag har tidigare här i riksdagen krävt att regeringen uppmärksammar fallet bl.a. i FN. Det är inte värdigt en nation som USA att på det här sättet förneka ett folks rätt till mark.

När vi nu tar upp enskilda fall skulle jag vilja nämna Mordechai Vanunu. Det är kärnteknikern som 1986 kidnappades av Israels underrättelsetjänst och sedan har suttit i fängelse, i en isoleringscell, på grund av att han då avslöjade deras kärnvapenprogram.

Jag håller ständigt kontakt med de organisationer som stöder Mordechai Vanunu. Det finns ett oavvisligt krav, hela tiden ställt till den israeliska regeringen, nämligen att Vanunu omedelbart måste frigges. Det finns ingen anledning till att han sitter i fängelse. Han har redan lidit nog och tillräckligt länge för att man skulle kunna ge honom fri.

Det finns mycket att röja i den här affären, men det kommer att bli en sak att ta upp efteråt.

När det gäller en annan person av samma kaliber, Alexander Nikitin i Ryssland, kunde vi glädjande nog få reda på att den domstol som hade hand om hans fall, nämligen stadsdomstolen i S:t Petersburg, frikände honom. Nu har åklagarsidan överklagat, och målet kommer upp den 29 mars i högsta domstolen.

Utskottet har utgått från att målet inte skulle tas upp. Men så sker alltså. Jag uppmanar nu regeringen att åter sätta sig på åhörarbänken genom sin ambassad och noggrant följa fallet Nikitin, som blivit något av ett prejudikatfall för mänskliga rättigheter i Ryssland.

För er som inte känner till vad han gjorde sig skyldig till var det att avslöja det kärnavfall som fanns bland ubåtarna i Murmansk. Det var hans brott.

Jag skulle nu vilja nämna ett positivt fall. Det är Sydafrika efter förvandlingen, transformationen kan man säga, under 90-talet. Då gick Sydafrika från apartheidsystem till ett system med folkligt vald nationalförsamling och regering. Man har kanske nu den mest avancerade författningen i världen.

Där har man alltså med hjälp av Sannings- och försoningskommissionen lyckats med något alldeles enastående och unikt, nämligen att avstå från hämnd. Här går bödlarna fria och lever materiellt som de gjorde innan. Deras offer går bredvid, lika fattiga som förut, utan att utkräva hämnd, så som vi ser i dag i Kosovo och Jugoslavien.

Det är ett resultat av Mandelas universitet. I spåren av Gandhi har han lyckats balansera känslorna i det sydafrikanska landet med en högre idé, den enda möjliga, för att skapa det nya Sydafrika där mänskliga rättigheter respekteras oavsett vad som skett tidigare. Det är en balans på en knivskarp egg, och Sydafrika behöver fortsatt intensivt stöd från omvärlden, inte minst Sverige, för att dess författning och enastående demokratiexperiment ska lyckas. Om omvärlden drar sig tillbaka kan det ske som ingen vill ska ske i landet.

Jag ser att min talartid har runnit ut. Jag vill avsluta, herr talman, med att be alla att tänka på vår egen bakgård. Vi har inte heller lyckats klara av de mänskliga rättigheterna hela vägen ut. Efter en fråga under frågestunden i går vet jag att en departemental arbetsgrupp har tillsatts rörande den nationella handlingsplan för mänskliga rättigheter som regeringen har meddelat att man ska sätta i sjön. Jag hoppas att man snabbt får till stånd en sådan nationell handlingsplan. Utan den är Sveriges röst om mänskliga rättigheter inte trovärdig i världen. Det är oerhört viktigt att vi klarar av vår egen bakgård först.

Anf. 75 CARINA HÄGG (s):

Herr talman! Dödsstraffets avskaffande är en hjärteangelägenhet för Sverige med brett stöd, för att inte säga totalt stöd, här i kammaren. Dödsstraffet är det yttersta förnekandet av mänskliga rättigheter.

16-åriga Katia Bengana dödades på väg hem från skolan. Hon sköts därför att hon inte bar slöja. Katia var ett av Amnestys fall i kvinnokampanjen 1995 och får här symbolisera alla dem som dödas när någon eller några utanför rättsväsendet tar sig rätten att släcka någon annans liv.

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

Filosofen John Dewey har sagt: ”Om du vill få en uppfattning om ett samhälle bör du ta reda på vem som sitter i fängelse.” Vi kan i dag tillägga att de visdomsorden i än högre grad gäller för dödsstraffet och för hur kvinnor i särskilt utsatta situationer bemöts av samhället.

Nu blir det en del dystra siffror, och i övrigt får jag hänvisa till Mari-
anne Jönssons ställningstagande i det tidigare anförandet i kammaren.

Jag vill först och främst än en gång understryka vikten av att frågan om dödsstraff får en tydlig prioritering under vårt ordförandeskap i EU. Vi måste visa vår avsky och vårt motstånd om och om igen. Dödsstraffet hör inte hemma i vårt nya millennium. Vi måste inom EU vara tydligare i alla situationer.

När man följer frågan om dödsstraff måste man vara medveten om att det verkliga antalet avrättade säkert är större än det som kommer till vår kännedom. Vad gäller flera länder förekommer dessutom uppgifter om utomrättsliga avrättningar och försvinnanden där det är svårt att ha en bra uppfattning om omfattningen. Vissa länder finns inte med bland de länder som utdömer och verkställer dödsstraff, helt enkelt därför att uppgifter om avrättningar ej har gått att bekräfta eller att det har varit svårt att bevaka situationen i landet. I flera länder döms personer till döden av domstolar som inte fungerar enligt internationella regler.

Herr talman! Mellan 1994 och 1998 har minst 13 584 fångar avrättats och 22 910 fångar dömts till döden. Under samma period fördelades de rapporterade avrättade dödsdömda enligt följande.

Kina och Hongkong – 10 192 avrättade. Iran – 539 avrättade. Saudiarabien – 465. USA – 274. Nigeria – 248. Ukraina – 242. Irak – 200 avrättade. Ryssland – 177. Vitryssland – 173. Singapore – 162.

Jag ska också säga något om antalet dödsdomar mellan 1994 och 1998, dvs. samma år.

Kina och Hongkong – 15 758. Algeriet – 1 136. Filippinerna – 787. Pakistan – 631. Ukraina – 522 dödsdomar. Nigeria – 392. Kenya – 346. Burundi – 233 dödsdomar. Ryssland – 231. Egypten – 226.

Över 90 länder har kvar och tillämpar dödsstraffet, men det är betydligt färre länder som i realiteten fortlöpande avrättar fångar.

Herr talman! Under 1998 avrättades således minst 1 625 fångar i 37 länder, och 3 899 personer dömdes till döden i 78 länder. Siffrorna avser enbart fall som omvärlden, i det här fallet Amnesty, har fått kännedom om genom sina informationskanaler.

Varje år genomförs det stora flertalet avrättningar i världen av ett litet antal länder. Under 1998 ägde 80 % av alla kända avrättningar rum i Iran, Kina, Demokratiska republiken Kongo och USA. I Kina avrättades såvitt känt 1 067 människor. Över 100 avrättningar genomfördes i Demokratiska republiken Kongo. Hundratals avrättningar rapporterades från Irak, men den verkliga siffran tros vara mycket större. Från Irak rapporterades 66 avrättningar, men i de flesta fall har man inte kunnat få uppgifterna bekräftade. I USA avrättades 68 människor.

Om dessa fem länder hörsammade FN:s uppmaning om att inställa alla avrättningar skulle flertalet avrättningar i världen hejdas omedelbart. Andra länder som har kvar dödsstraffet skulle då komma under samma starka tryck som vi sett i Europa och manas till efterföljd. Dessa fem borde för skams skull sluta utdöma dödsstraff så att världen kunde befrias från den skamfläck som avrättningarna utgör. Dessa länder måste

känna vilket oerhört ansvar de har för alla andra länders möjligheter och den kraft de skulle få att agera om de länderna gick före och tog sitt ansvar.

Samtidigt skiljer USA ut sig alltmer från andra demokratiska stater i världen. En månad in på året hade sju personer redan avrättats, och bara i Florida sitter 270 dödsdömda och väntar på avrättning. Guvernörerna i USA agerar som självutnämnda liemän.

Jag har gått igenom motioner, interpellationer och frågor från 1994 till den 3 december 1999. Jag ville se vilka länder som namngivits i samband med avrättningar av dödsdömda, dödsstraff och dödsdomar. Jag ville se vad vi ledamöter har valt att belysa lite extra. Vi fokuserar, med all rätt, på regeringar, men det här är också intressant. Iran togs upp 27 gånger, Kina 21 gånger, USA 16, Nigeria 11, Ryssland 9, Turkiet 6 gånger, Saudiarabien 5, Filippinerna 4, Irak 4, Kuba 4 gånger, Pakistan 4 och Thailand likaså 4 gånger.

Av de 90 länderna finns det de som inte belyses alls, men som ni har hört har de fem värsta länderna belysts ofta, med undantag för Demokratiska republiken Kongo. Vi kan ändå se att balansen kunde vara bättre mellan de länder och den situation för mänskliga rättigheter som vi ser och de fall och frågor som vi har valt att själva belysa. Nu hoppas jag att vi kanske kan få ett mer rättvist, allsidigt och balanserat agerande framdeles.

Sammantaget kan vi säga att det finns ett oerhört stort engagemang i denna kammare mot dödsstraff som gör det lätt för oss som sitter i majoriteten att med kraft driva detta i vår omvärld. Jag hoppas verkligen att vi kan använda all den samlande kraften också för att vara tydliga under vårt ordförandeskap.

Anf. 76 MURAD ARTIN (v):

Herr talman! Mänskliga rättigheter kan proklameras. Stater kan fatta beslut om dem. Människor och institutioner kan bekänna sig till dem. Det är viktigt att så sker. Men det handlar fortfarande bara om ord och löften, och inget kan vara mer "likt skrivet i sand som löften om kärlek", för att citera den norske poeten Rudolf Nilsen.

Förutom ord och löften krävs materiella förutsättningar för att förverkliga mänskliga rättigheter. I många länder är det klen med sådana förutsättningar. Att förutsättningarna är usla beror inte alltid på att länderna saknar tillgångar, utan ofta på att befolkningen berövas dessa tillgångar eller på att människor berövas frukten av sitt arbete.

Hela sanningen ligger inte i Brechts berömda ord: Först kommer käket, sedan moralen. Men de rymmer en stor del av sanningen när det gäller hur det ser ut i världen, när det gäller varför brotten mot mänskliga rättigheter är så omfattande.

Detta gäller till stor del det som sker när det gäller t.ex. Illisuprojektet, det jättelika dammbygge som pågår i Turkiet, och de västeuropeiska företag som är inblandade. Det är ett projekt som berör de kurdiska, assyriska och syrianska minoriteterna i landet, som berör miljöförhållandena i denna del av landet och som berör Turkiets förhållande till andra länder. Detta kommer att bli Europas problem den dag Turkiet blir medlem i EU.

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

Projektet är förenat med många komplikationer. Det kommer att innebära att städer och byar i de kurdiska delarna av Turkiet kommer att läggas under vatten och förstöras – mångtusenåriga städer och kulturminnesmärken!

Stora dammar av detta slag kan även medföra fara för en rad olika sjukdomar. Likaledes kommer dammen att innebära att Turkiet kontrollerar vattentillflödet till grannländerna Syrien och Irak. Alla inser lätt vad detta betyder i denna del av världen, där vatten är en bristvara. Den som har tillgång till vatten har också en oerhörd makt.

Det bör kanske tilläggas att Världsbanken, som av hävd varit generös när det gäller dammbyggen, inte deltar i detta projekt. Man har avstått. Men svenska företag är med. Här vill man tjäna pengar på ett synnerligen tveksamt och politiskt ytterst riskabelt projekt. Detta projekt kommer att vara politisk dynamit i Mellanöstern.

När det gäller Turkiet vill jag också fästa uppmärksamheten på den turkiska statens behandling av landets många minoriteter. Den turkiska staten har ringa respekt för dessa minoriteters nationella identitet och kulturella rättigheter. Det handlar inte bara om kurderna. Det handlar om många andra grupper: armenierna, assyrierna/syrianerna, grekerna m.fl.

Turkiet erkänner – till skillnad från många andra stater – inte de brott mot mänskligheten som begåtts i det förgångna, trots att de är väl dokumenterade. Jag vill understryka att en stat som inte gör upp med sin historia utan förnekar sina förbrytelser inte heller kan komma till rätta med de problem man brottas med i dag när det gäller mänskliga rättigheter. Historien sätter spår i nutiden.

Herr talman! I Iran har nyligen genomförts parlamentsval. Valet blev en framgång för de reformvänliga. Världen över har valutgången noterats som en positiv händelse.

Ett annat positivt tecken är att de som försökte mörda Said Hajjarian greps i går, vilket inte varit möjligt för någon månad sedan. Vi i Vänsterpartiet anser också att detta är värt att notera. Likafullt måste jag påminna om det som så ofta glöms bort i medierna:

Det var inget demokratiskt val. Det finns ingen föreningsfrihet i Iran. Yttrandefriheten och tryckfriheten är fortfarande begränsad. Fortfarande fungerar mullornas terrorapparat, även om den på senaste tiden, på grund av folkets kritik och motstånd, inte vågat ta till sina allra vidrigaste metoder. Fortfarande är rättssystemet under all kritik. Fortfarande förtrycks kvinnorna, även om många modiga kvinnor – mycket modiga kvinnor – höjt sina röster.

Vi kan glädja oss åt en framgång, men en framgång som bara är ett av många steg på vägen mot demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Men det finns i dag ingen anledning att tro att kampen för demokrati och mänskliga rättigheter är över. Det är först nu som stenen börjat rulla. Nu gäller det att hålla den i rullning.

En utveckling mot demokrati i Iran skulle betyda oerhört mycket i Mellanöstern. Som demokratisk stat skulle landet i en lite mer avlägsen framtid kunna påverka hela regionen, inspirera folket i Irak i kampen mot Saddam Husseins diktatur, framtvinga förändringar i det av talibanerna terroriserade Afghanistan, understödja uppbyggnaden av en demokratisk palestinsk stat och kanske t.o.m. stärka kvinnornas situation i hela Mella-

nöstern, eftersom kvinnornas kamp i dag betyder mycket i kampen mot mullornas förtryck.

Herr talman! USA och Storbritannien driver sin maktpolitik i andra delar av världen. Dagligen bombar man i Irak. Man har inte FN:s sanktioner för detta, men man gör det ändå – detta i den fåfänga tron att folket ska förmås att stöta Saddam Hussein. Man bombar inte bara militära anläggningar, utan man förstör infrastrukturen, möjligheterna till transporter och mycket annat. De livsmedel och de mediciner som FN tillåter når inte människor.

Enligt World Food Program har omkring 1,5 miljoner människor dött till följd av bombningar, sanktioner och den förstörelse som har åstadkommits. Likafullt sitter Saddam Hussein kvar, medan folket lider. Ingenstans där USA tagit till sin knölpåbspolitik har någon diktator rubbats ur sadeln. Kampen för demokrati förs knappast med bomber och granater.

Herr talman! I förrgår kunde vi se bilder i TV från påvens besök och höra honom tala om nödvändigheten av en självständig palestinsk stat. För var dag framstår kravet på en palestinsk stat som en självklarhet. En israelisk talesman ville förringa påvens besök och hans uttalande genom att säga att det inte var någon nyhet. Och naturligtvis hade han hört kravet tidigare. Vad han försökte dölja var att världssopinionen numera omfattar kravet på ett palestinskt hemland.

Av det följer naturligtvis att en sådan stat måste ha en konkret geografisk placering. Av detta följer också att Israels ockupation av Västbanken måste upphöra, en ockupation som Israel 1967 hävdade att man måste genomföra för sin egen säkerhet.

Men man nöjde sig inte med militär ockupation. Man inledde en bosättningspolitik som var ett rent och skärt folkrättsbrott. Detta är det brott som staten Israel på något sätt måste sona. En djupare insikt om detta hos den israeliska regeringen är den enda möjligheten till en fredlig utveckling i denna del av Mellanöstern.

Herr talman! Eva Zetterberg har tidigare i sitt anförande tagit upp Västsahara. I en skrift från Regeringskansliet har man diskuterat möjligheten av Västsahara som autonom del av Marocko. Det är ingen lyckad lösning.

Historien har flera exempel på detta. Eritrea var också en gång en autonom provins i Etiopien. Vi har i 30 år kunnat bevittna en oerhört tragisk process – Eritreas väg till självständighet och Etiopiens förluster i människor och materiel.

I dag har vi en ny konflikt mellan Eritrea och Etiopien, en konflikt som inte kan ses som annat än fullständigt onödig. Den handlar om gränsdragningen mellan länderna. Det är omöjligt för oss att avgöra var gränsen ska dras. Det borde egentligen inte heller vara någon viktig fråga.

Vad Etiopien och Eritrea borde göra är att samarbeta för att tillsammans fördriva sin allra värsta och gemensamma fiende – fattigdomen. Den besegrar man inte genom krig med andra stater. Inte heller genom deportationer som skett när det gäller eritreanerna i Etiopien. Dessa länder har inte råd med ett krig till.

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

ritrea har undertecknat ett fredsavtal som framförhandlats av Algeriet. Det återstår för Etiopien att göra detsamma. Sverige måste göra sitt yttersta för att detta fredsavtal sluts och följs. Rester av nationalism från gamla kejsardömen och ny nationalstolthet hos unga stater måste i framtiden överges för försoning, samarbete och fred.

Anf. 77 CARINA HÄGG (s) replik:

Herr talman! Jag lyssnade på Murad Artin när han tog upp situationen i Etiopien och i Eritrea, och det finns all anledning att följa den. Ett tecken på att vi tar situationen där på allvar är att det planeras en delegation med representanter från riksdagen som på ort och ställe i det ena av dessa två länder, nämligen Etiopien, ska ha möjlighet att ta del av processen inför valet men naturligtvis också att skaffa sig en egen bild av situationen i övrigt. Det tycker jag är väldigt positivt.

Jag skulle också vilja nämna något om Chiapas. För mig är det lite förvirrande att Vänstern har tagit upp frågan här men inte utifrån de erfarenheter som den ledamot har som var med på den resan. Jag känner mig lite osäker på vad Vänstern har för uppfattning i frågan.

Något som har dykt upp är de erfarenheter som var en av anledningarna till att vi åkte just till Mexiko, där vi fick en mer nyanserad bild av situationen med oss tillbaka hem. Jag hade hoppats att den bild som vi som var med på resan fick kunde spridas till Vänsterpartiet, så att det hade blivit en mer nyanserad bild av frågan.

Murad Artin tog upp att det är viktigt att man gör upp med sin historia, att historien sätter sina spår i nutid och hur viktigt det är att man går tillbaka till den. Jag blev lite förundrad, för jag har också kunnat följa nyheterna på morgonen. För mig är det självklart att vi måste börja med oss här hemma och se till vår egen bakgrund och våra egna metoder. Den utveckling som vi nu ser inom Murad Artins eget parti kan jag inte se kommer att stärka Vänsterpartiets möjligheter att driva frågor om mänskliga rättigheter och stödja demokratiskt arbete runtom i världen. Om vi nu ska ta programkommitténs förslag på allvar, förstår inte jag hur man ska kunna driva de frågor som Murad Artin räknade upp här på ett bättre sätt framöver.

Jag skulle gärna vilja ha en kommentar till kopplingen mellan vad vi gör här hemma och vad vi gör i andra delar av världen.

Anf. 78 MURAD ARTIN (v) replik:

Herr talman! När det gäller Etiopien–Eritrea-konflikten tycker jag att det är väldigt glädjande att en grupp parlamentariker ska åka till Etiopien. Jag tycker att det vore bra om man också åkte till Eritrea. Det begås faktiskt dagligen brott mot mänskliga rättigheter i Etiopien, och det är viktigt att vi från Sveriges sida är aktiva när det gäller den konflikten, så jag ser positivt på den resan.

När det gäller Mexiko och Chiapas står jag bakom det särskilda yttrande som finns från vårt parti.

Anf. 79 CARINA HÄGG (s) replik:

Herr talman! Jag fick ingen kommentar från Murad Artin om vilka metoder man ska använda för att förbättra förutsättningarna för de mänskliga rättigheterna runtom i världen. Det är oerhört viktigt att vara

tydlig också i dessa frågor. Jag känner djup oro över de uttalanden och förslag från Vänsterpartiet som återigen öppnar för metoder som inte ligger inom demokratins ram. Vad vi gör här hemma är ju en viktig förutsättning för möjligheten att stötta en demokratisk utveckling runtom i världen, där man ser positivt på Sveriges stöd. Jag tycker alltså att det är dags att Murad Artin talar om sin egen standpunkt i dessa frågor.

Anf. 80 MURAD ARTIN (v) replik:

Herr talman! Jag förstår inte vad Carina Hägg egentligen talar om, måste jag säga. Vänsterpartiet är ett demokratiskt parti. Jag tror att Carina Hägg talar om just civil olydnad. Det är detta som hon har debatterat med Gudrun Schyman. Vi stöder civil olydnad, men vi tar avstånd från just våld i samband med civil olydnad.

Jag vet inte vart Carina Hägg vill komma med sina anklagelser gentemot oss. Vänsterpartiet är ett demokratiskt parti och stöder de demokratiska krafterna i Sverige.

Anf. 81 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Det hade varit roligt att få höra ett fullföljt replikskifte i den sista frågan mellan Carina Hägg och Murad Artin. Men uppenbarligen finns det vissa saker som man undviker om man tycker att de är känsliga.

När det gäller ett sådant här betänkande är det en förfärande lång lista på områden som tas upp om just bristande mänskliga rättigheter. Ändå är det långt ifrån allt.

Det var inte svårt att stämma in med Per Lager här tidigare som lät oerhört deprimerad när han räknade upp allt som brister på MR-området. I det sammanhanget var det inte svårt att vara överens med honom, även om man inte är det så ofta annars, för det är förfärligt när vi ser hur det ser ut över världen.

Herr talman! Jag har två motioner som behandlas i detta betänkande. Taiwanmotionen finns med i en reservation och har tagits upp i anförandet av Liselotte Wågö tidigare här i dag, och den tänker jag inte säga någonting om.

Däremot ska jag nämna några ord om motion 602 om mänskliga rättigheter i Iran och min begäran om ett konsekvent och fast agerande i mötet med Irans regim.

Det är väldigt många över hela världen som känner sig lurade, både inom och utom Iran, efter valet av president Khatami. Alla talade ju om denne liberale president, men han är ju inte liberal och det är inte han som har den verkliga makten. Vänta och se, säger vi i väst; det måste bli bättre. Och hur har det blivit? Fortfarande torteras, stympas, stenas, arkebuseras och hängs det i Iran. Föregående talare hade rätt i en sak när han påpekade att det inte har talats så mycket om att valet till parlamentet, majlis, i Iran inte var ett demokratiskt val, för det var det ju faktiskt inte. Det var ju bara de som var accepterade av regimen som kunde ställa upp. Även där restes väldigt stora svårigheter, inte minst med tanke på att flera av grupperna inom mullorna totalt behärskar massmedierna.

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

I förra veckan kunde vi i ett program i svensk TV se hur en kvinna på återbesök i hemlandet fick vänta i flera veckor på att få tillbaka sitt pass, så att hon kunde åka till Sverige igen. Hon utsattes för diverse trakasserier av mindre omfattning. Det är alltså de där små nålstingen som fortfarande möter dem som har gett sig i väg från landet och som inte delar regimen uppfattning.

I pressen har vi kunnat läsa om kvinnan som i februari avrättades inför sina minderåriga barn. Vi har också kunnat bevittna i svensk TV hur en ung man fick stå med en snara om halsen i en halvtimme innan avrättningen sedan inställdes efter att motparten i stället valde att få pengar från den dömdes släktingar. Han blev därmed räddad till livet. Tänk er upplevelsen av dödsångest inför en stor publik. Tänk er in i den situationen! Den är förfärlig.

I februari kunde vi läsa hur tre unga medlemmar i Bahairörelsen dömts till döden enbart på grund av sin religiösa övertygelse och att USA:s president Clinton vädjar till regimen i Iran att inte verkställa domen.

Man kan hålla på ganska länge med att räkna upp en lång lista.

Även utskottet förfasas av det som man erfarit, men ändå slutar betänkandet i vad jag skulle vilja säga är ett nytt "vänta och se".

Det avsnitt där min motion tas upp slutar med: "En generell utgångspunkt bör vara att dialog är att föredra framför isolering." Rätt så. Men då måste båda sidor tala, lyssna och ta till sig av diskussionen. I en sådan dialog krävs fasthet gentemot den som bara betraktar vänlighet som svaghet, vilket vi ofta har upplevt från diktatorers sida. Mycket av den s.k. dialogen har uppenbarligen varit en monolog, eller som att tala till en vägg.

Alla som har sett pjäsen eller kanske filmen om Shirley Valentine vet att när hon talade med sin köksvägg eller klippan på badstranden så ökade bara hennes illusioner, men hennes situation förbättrades inte.

Irans folk, inte minst dess kvinnor, har inte råd att fortsätta att betala för västerländska illusioner. Regimen måste känna av ett verkligt tryck. Ett kraftfullare utlåtande av Sveriges riksdag kan därvidlag bidra till ett sådant.

Anf. 82 YVONNE OSCARSSON (v):

Herr talman! Jag tillhör också den lilla grupp som nämnts tidigare som varit på resa till de båda Kongostaterna. För mig var det första gången som jag var utanför Europa, och naturligtvis också första gången som jag bevittnade ett fattigt land som nyss har varit eller fortfarande är i en krigssituation. För mig väckte det mycket starka känslor, och det gav mycket starka intryck.

Jag tänker inte nämna speciellt mycket om Kongo-Kinshasa. Det beror inte på att jag inte tycker att det var en så eländig situation att det inte är värt att tala om det. Det är på grund av att det finns ett fredsavtal som de krigande styrkorna faktiskt har skrivit under, och FN har beslutat att man ska skicka dit observatörer i framför allt de nordöstra delarna.

Därför tänkte jag tala om Kongo-Brazzaville. Jag tänker inte speciellt berätta om situationen och vad vi såg och upplevde. Både Liselotte Wågö och Elver Jonsson har talat om de fruktansvärda övergrepp som har skett i landet. Jag vill försöka belysa det ur en lite annan synvinkel. Krigen i Afrika är för mig och förmodligen för många andra lite svåra att förstå eftersom de ofta bottnar i stamkrig, något som inte är speciellt naturligt för oss nordbor att sätta oss in i. Det är det i varje fall inte för mig.

Jag ska börja med år 1978, när det blir statskupp i Kongo-Brazzaville och Sassou-Nguesso tar makten. Det blir en stark korruption. Franska oljebolaget Elf får obehindrat exploatera landets oljefyndigheter. Kongo är för övrigt mycket rikt på olja. År 1992 är det ett s.k. demokratiskt val. Det leder till att Pascal Lissouba väljs till president. Han lyckas höja Kongos andel av inkomsterna från oljeutvinningen från 13 % till 33 %. Det gillar naturligtvis inte Frankrike, för det vill inte förlora vinstdelar. Jacques Chirac vill ha tillbaka villkoren från Sassou-Nguessos tid, vilken han för övrigt är mycket god vän med.

I det här läget bildas tre privata milisorganisationer. För det första skapar president Lissouba sig en egen armé. Expresidenten Sassou-Nguesso skapar också sin egen plus Brazzavilles borgmästare Kolelas. Det finns också en s.k. statsarmé, dvs. landets armé. Samtidigt som detta händer kräver Världsbanken att Kongo ska betala igen på lån som det har tagit. President Lissouba tvingas till nedskärningar, och naturligtvis blir det missnöje i folkgrupperna.

År 1997 beslutade parlamentet att milisförbanden ska avväpnas. Till det använde president Lissouba inte landets armé utan sin egen privata armé. Det leder till att det blir ett inbördeskrig i Kongo-Brazzaville. Frankrike och Elf stöder Sassou-Nguesso plus att angolanska trupper sluter upp och transporteras av Elfs fartyg för att stödja Sassou-Nguesso. Barnsoldater värvas och köps av fattiga familjer. Det är ofta familjernas yngsta söner på grund av att familjerna vill behålla sina äldre söner så att de ska kunna hjälpa till med familjens försörjning. Hur kriget sedan gick har både Liselotte Wågö och Elver Jonsson beskrivit, som jag sade tidigare. Jag tänker inte nämna det, eftersom jag har för kort talartid.

I dag är mycket lite av händelseutvecklingen i Kongo-Brazzaville känd. Mediernas bevakning har varit ytterst mager för att inte säga obefintlig. Det som framför allt inte berörts är det franska oljebolagets inblandning. Elf är numera börsnoterat men fortfarande till största delen statsägt. Frankrike var det första land som uttryckte sin glädje över att Sassou-Nguesso återtagit makten – detta trots att det skett genom våld, plundring, skjutande, våldtagande av kvinnor och ett regelrätt massmördande. Detta stöder en av Europas största stormakter, den demokratiskt valda regeringen i Frankrike.

Det var knappast de demokratiska framstegen i Kongo som president Chirac jublade över utan snarare den ökning av oljepengarna han fick in. Inbördeskriget i Kongo och den franska statens och franska företags inblandning på gammaldags kolonialt maner är en enorm skandal för den europeiska unionen. Det som grep mig väldigt, och som jag bär i mitt hjärta sedan denna resa, är att många uttryckte inför oss att de upplevde att när allt detta hemska hände var hela världen tyst. Det var någonting som många upprepade: Och hela världen var tyst.

Prot.
1999/2000:85
24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

Herr talman! För att det kongolesiska folket inte ska misströsta och tro att alla europeiska demokratiska stater är som Frankrike tycker Vänsterpartiet att Sverige i FN måste kräva att en oberoende internationell kommission undersöker vad som har hänt i Kongo och att EU tillsätter en liknande kommission som undersöker den franska statens och franska företags inblandning i sin gamla koloni.

Anf. 83 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag beklagar att en miss gjorde att jag inte blev anmäld till talarlistan i rätt tid. Jag har därför inte kunnat delta i den här debatten, som egentligen engagerar mig väldigt mycket. Jag vill först säga det. Jag har därför hamnat i slutet av talarlistan och får tala under kort tid. Jag kan därför inte gå in på detaljer i detta betänkande. Jag ska ta upp några saker, och sedan kommer jag också att beröra några saker som har hänt och förekommit i nyhetsmedier den här veckan.

Först vill jag säga att jag instämmer väldigt mycket i det som har sagts här om olika frågor. Det gäller en svensk nationell handlingsplan, förhållandena i Ryssland och judarnas situation, förhållandena i Taiwan, Kina, Tibet, Kuba, Västsahara, Turkiet, Pakistan, Iran och naturligtvis Kongo – också jag var med på resan – m.m. Vi är väldigt överens i utskottet när det gäller frågan om mänskliga rättigheter. Jag står bakom de reservationer och de särskilda yttranden där Centerpartiet finns med och i övrigt bakom betänkandet.

Jag vill kommentera vårt särskilda yttrande när det gäller Etiopien och Eritrea. När vi nu hör om den begynnande svältkatastrofen i östra Etiopien framstår vår åsikt om att biståndet till de länderna ska suspenderas till dess att det blir fred som ännu mer aktuell. De resurserna borde i stället kanaliseras via NGO:er till de svältande, och det måste gå fort. Genom en sådan åtgärd kunde vi ge en tydlig signal till Etiopien: Vi tolererar inte kriget. Samtidigt hjälper vi det svältande folket.

Jag vill också beröra mitt särskilda yttrande om Vitryssland och sanktionerna. Det var en delegation oppositionella från Vitryssland som nyligen var här och som vi träffade. Deras budskap, som i varje fall nådde mig, var: Lukasjenko förstår bara maktspråk. Omvärlden måste bli mer resolut i agerandet mot Vitryssland. Det fick jag mig till del.

När det gäller Taiwan och anknytningen till de internationella organisationerna menar jag att man i första hand bör arbeta för att landet ska komma med i FN:s underorganisationer, t.ex. WHO – det är landets största önskemål – för att det ska kunna delta med sin kompetens och sitt kunnande i det globala folkhälsoarbetet.

Herr talman! I några länder syns det en ljusning. Men globalt sett pågår brotten mot de mänskliga rättigheterna med oförminskad kraft. Det är slutsatsen i en rapport som den amerikanska regeringen presenterade nyligen. Dess topplista över särskilt grymma regimer ser ut ungefär som vanligt: Serbien, Kuba, Kina, Nordkorea, Iran, Irak, Sudan och Burma.

De beskrivs som länder som verkar finna njutning i att begränsa rätten till en avvikande åsikt. Det finns fler värstingar, och rangordningen kan verkligen diskuteras. Men faktum kvarstår: mänskliga rättigheter kränks i gigantisk omfattning i världen i dag. Mot bakgrund av sin ökande användning av dödsstraffet kastar USA naturligtvis sten i glashus när man kritiserar andra.

Jag ville använda dessa uppgifter eftersom det var en rapport som kom nu. Dessutom placerar man i rapporten Turkiet i en kategori länder som går i rätt riktning. Det är svårt att hålla med om det med tanke på de alltför många rapporter som pekar åt motsatt håll.

Rapporter om kränkningar av mänskliga rättigheter brukar ju inte innehålla alla de punkter som finns i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, t.ex. rätten till utbildning och rimliga levnadsförhållanden. Skulle de punkterna vara med skulle slutsatsen bli att en stor majoritet av världens befolkning är utsatt för sådana kränkningar.

Ursäkta, herr talman, jag tänker hålla på en minut till.

Anf. 84 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Det går inte. Fyra minuter gäller för dem som inte har anmält sig i tid. Jag är ledsen, men jag måste följa de regler som kammaren antagit.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

5 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Redogörelse

1999/2000:NR1 Nordiska rådets svenska delegations berättelse angående verksamheten under 1999

Försvarsutskottets betänkande

1999/2000:FöU2 Det nya försvaret

Trafikutskottets betänkande

1999/2000:TU6 Markttjänster på flygplatser

6 § Anmälan om interpellation

Anmälades att följande interpellation framställdes

den 24 mars

1999/2000:313 av *Christel Anderberg* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg
Konkurrensneutralitet för veterinärer

Interpellationen redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 28 mars.

Prot.

1999/2000:85

24 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda folk*

7 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 24 mars

1999/2000:738 av *Tasso Stafilidis* (v) till socialminister Lars Engqvist
Barn- och ungdomspsykiatrins resurser

1999/2000:739 av *Lars Gustafsson* (kd) till socialminister Lars Engqvist
Lördagsöppna systembutiker

1999/2000:740 av *Sten Tolgfors* (m) till socialminister Lars Engqvist
Hinder för den sociala rörligheten

1999/2000:741 av *Kenneth Lantz* (kd) till finansminister Bosse Ringholm
Förmögenhetsbeskattning

Förmögenhetsbeskattning

1999/2000:742 av *Sten Tolgfors* (m) till finansminister Bosse Ringholm
Utgjämningsspolitiken ökar ojämlikheten

1999/2000:743 av *Ulf Björklund* (kd) till utrikesminister Anna Lindh
Gammelsvenskby i Ukraina

1999/2000:744 av *Margareta Viklund* (kd) till utrikesminister Anna Lindh
Stöd vid internationella insatser

Stöd vid internationella insatser

1999/2000:745 av *Tanja Linderborg* (v) till statsrådet Ulrica Messing
Diskriminering av invandrare

1999/2000:746 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till statsrådet Mona Sahlin
Kvinnors andel av Östersjömiljarderna

1999/2000:747 av *Sten Tolgfors* (m) till statsminister Göran Persson
Omfördelningspolitiken

1999/2000:748 av *Carina Adolfsson* (s) till statsrådet Ingela Thalén
Ersättnadsfrågan i socialförsäkringsnämnderna

1999/2000:749 av *Cinnika Beiming* (s) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Besöksvisum

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 28 mars.

8 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 24 mars

1999/2000:687 av *Maggi Mikaelsson* (v) till miljöminister Kjell Larsson
Vilda djur och äventyrsturister

1999/2000:711 av *Carina Hägg* (s) till jordbruksminister Margareta Winberg
Porr fria hotell

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 28 mars.

9 § Kammaren åtskildes kl. 13.01.

Prot.
1999/2000:85
24 mars

Förhandlingarna leddes
av tredje vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 4 § anf. 46
(delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Meddelande om information från regeringen.....	1
2 § Hänvisning av ärende till utskott	1
3 § Vissa energipolitiska frågor	1
Näringsutskottets betänkande 1999/2000:NU15	1
Anf. 1 OLA KARLSSON (m).....	1
Anf. 2 INGER STRÖMBOM (kd).....	3
Anf. 3 EVA FLYBORG (fp).....	4
Anf. 4 INGEGERD SAARINEN (mp)	6
Anf. 5 EVA FLYBORG (fp) replik.....	8
Anf. 6 INGEGERD SAARINEN (mp) replik	8
Anf. 7 EVA FLYBORG (fp) replik.....	8
Anf. 8 INGEGERD SAARINEN (mp) replik	8
Anf. 9 INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	8
Anf. 10 INGEGERD SAARINEN (mp) replik	8
Anf. 11 INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	9
Anf. 12 INGEGERD SAARINEN (mp) replik	9
Anf. 13 OLA KARLSSON (m) replik	9
Anf. 14 INGEGERD SAARINEN (mp) replik	9
Anf. 15 OLA KARLSSON (m) replik	10
Anf. 16 INGEGERD SAARINEN (mp) replik	10
Anf. 17 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s).....	10
Anf. 18 OLA KARLSSON (m) replik	11
Anf. 19 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik	12
Anf. 20 OLA KARLSSON (m) replik	12
Anf. 21 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik	12
Anf. 22 INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	13
Anf. 23 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik	13
Anf. 24 INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	13
Anf. 25 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik	14
Anf. 26 EVA FLYBORG (fp) replik.....	14
Anf. 27 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik	14
Anf. 28 EVA FLYBORG (fp) replik.....	14
Anf. 29 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s) replik	15
Anf. 30 LENNART BEIJER (v)	15
Anf. 31 OLA KARLSSON (m) replik	16
Anf. 32 LENNART BEIJER (v) replik	17
Anf. 33 OLA KARLSSON (m) replik	17
Anf. 34 LENNART BEIJER (v) replik	18
Anf. 35 INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	18
Anf. 36 LENNART BEIJER (v) replik	18
Anf. 37 INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	19
Anf. 38 LENNART BEIJER (v) replik.....	19
Anf. 39 EVA FLYBORG (fp) replik.....	19
Anf. 40 LENNART BEIJER (v) replik.....	20
Anf. 41 EVA FLYBORG (fp) replik.....	20
Anf. 42 LENNART BEIJER (v) replik	20

Anf. 43 HARALD BERGSTRÖM (kd)	20
(Beslut skulle fattas den 29 mars.).....	21
4 § Mänskliga rättigheter m.m. – länder, områden och	
enskilda folk.....	21
Utrikesutskottets betänkande 1999/2000:UU11	21
Anf. 44 LISELOTTE WÅGÖ (m).....	21
Anf. 45 TREDJE VICE TALMANNEN	26
Anf. 46 HOLGER GUSTAFSSON (kd)	26
Anf. 47 ELVER JONSSON (fp).....	29
Anf. 48 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik	33
Anf. 49 ELVER JONSSON (fp) replik	33
Anf. 50 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik	33
Anf. 51 ELVER JONSSON (fp) replik	33
Anf. 52 MARIANNE JÖNSSON (s).....	34
Anf. 53 ELVER JONSSON (fp) replik	36
Anf. 54 MARIANNE JÖNSSON (s) replik	36
Anf. 55 ELVER JONSSON (fp) replik	36
Anf. 56 MARIANNE JÖNSSON (s) replik	37
Anf. 57 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik	37
Anf. 58 MARIANNE JÖNSSON (s) replik	37
Anf. 59 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik	37
Anf. 60 MARIANNE JÖNSSON (s) replik	37
Anf. 61 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik	38
Anf. 62 MARIANNE JÖNSSON (s) replik	38
Anf. 63 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik	38
Anf. 64 MARIANNE JÖNSSON (s) replik	38
Anf. 65 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v)	38
Anf. 66 ELVER JONSSON (fp) replik	42
Anf. 67 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v)	
replik.....	43
Anf. 68 ELVER JONSSON (fp) replik	43
Anf. 69 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v)	
replik.....	43
Anf. 70 MARIANNE JÖNSSON (s) replik	44
Anf. 71 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v)	
replik.....	44
Anf. 72 MARIANNE JÖNSSON (s) replik	44
Anf. 73 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v)	
replik.....	45
Anf. 74 PER LAGER (mp).....	45
Anf. 75 CARINA HÄGG (s).....	47
Anf. 76 MURAD ARTIN (v)	49
Anf. 77 CARINA HÄGG (s) replik.....	52
Anf. 78 MURAD ARTIN (v) replik.....	52
Anf. 79 CARINA HÄGG (s) replik.....	52
Anf. 80 MURAD ARTIN (v) replik.....	53
Anf. 81 LENNART FRIDÉN (m)	53
Anf. 82 YVONNE OSCARSSON (v).....	54
Anf. 83 MARIANNE ANDERSSON (c)	56

Prot.
1999/2000:85
24 mars

Prot.	Anf. 84 FÖRSTE VICE TALMANNEN	57
1999/2000:85	(Beslut skulle fattas den 29 mars.)	57
24 mars	5 § Bordläggning	57
	6 § Anmälan om interpellation	57
	7 § Anmälan om frågor för skriftliga svar	58
	8 § Anmälan om skriftliga svar på frågor	58
	9 § Kammaren åtskildes kl. 13.01.	59

